

‘Vrouw zijn: noodlot of keuze?’

**Het christelijk feminisme van Maria De Leebeeck
(1914-1984)**

Laura Kuppens

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de Geschiedenis.

Promotor: prof. dr. Leen Van Molle

Academiejaar 2012-2013

153 212 tekens

INHOUD

DANKWOORD	3
LIJST MET AFKORTINGEN	4
INLEIDING	5
DEEL 1: MARIA DE LEEBEECK OP HET PUBLIEKE TONEEL	
1. Biografische schets	14
2. Een redenaarster en publiciste in actie	20
2.1 Een evoluerend doelpubliek	20
2.2 Retorische strategieën	21
2.3 Mediakanalen	23
2.3.1 Via verenigingen en scholen	23
2.3.2 Via pers	30
2.3.3 Via boeken	33
3. Maria De Leebeek op het toneel met...?	35
DEEL 2: EEN CHRISTELIJKE EN FEMINISTISCHE BOODSCHAP	
4. 'Vrouw-zijn' in de samenleving	41
4.1 Een 'onvoltooide' emancipatie	41
4.2 Breken met het traditionele beeld: de 'persoonspromotie van de vrouw'	44
4.2.1 Vrouw en Kerk	48
4.2.2 Vrouw en politiek	50
5. Het meisjesonderwijs en de 'vrouwelijke waarden'	54
6. Het gezin	59
6.1 Het huwelijk: een beginpunt	59
6.2 Het 'open' gezin	62
6.3 'Zijn er nog moeders?'	66
6.4 En de vader?	68
BESLUIT	70
BIBLIOGRAFIE	75

Graag zou ik kort enkele mensen willen bedanken die geholpen hebben bij het tot stand komen van mijn masterproef. In eerste instantie bedank ik mijn promotor prof. dr. Leen Van Molle, die mij steeds goed op weg heeft geholpen in de juiste richting. Ook het personeel van het KADOC wil ik bedanken voor hun beschikbaarheid bij het bronnenonderzoek. In tweede instantie dank ik mijn ouders, grootouders, zus, Pieter-Jan en vrienden voor hun naleeswerk, steun en begrip.

LIJST MET AFKORTINGEN

BGJG:	Bond van Grote en Jonge Gezinnen
CMBV:	Christelijke Middenstands- en Burgersvrouwenvereniging
CVP:	Christelijke Volkspartij
IPB:	Interdiocesaan Pastoraal Beraad
KADOC:	Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving
KAV:	Christelijke arbeidersvrouwenvereniging
KHVA:	Katholieke Hogeschool voor Vrouwen Antwerpen
KVLV:	Katholieke Vereniging van Landelijke Vrouwen

INLEIDING

Ze moest niet alleen doen wat van haar werd verwacht maar het ook graag doen. Op die voorwaarde mocht ze haar genie uitputten om op haar eigen plaats, binnen de ruimte van haar bestemming, te woekeren met de gaven die er het meest te pas kwamen. De andere moest ze verbergen of ze gekamoeleerd en langs sluipwegen hun weerklank laten nemen. "Chercher la femme" zal men in dat laatste geval schijnheilig zeggen.¹

Met de bekende zin *on ne naît pas femme, on le devient* van Franse filosofe Simone de Beauvoir in het achterhoofd, ontwikkelde Maria De Leebeek (1914-1984) een uitgebreide visie op de emancipatie van de vrouw in de samenleving. Het bovenstaande sceptisch citaat maakt duidelijk dat de invulling van het 'vrouw-zijn' voor haar veel meer was dan de realisatie van enkele voorgeschreven noodlottige taken. Ze dacht na over de precieze betekenis van dat 'vrouw-zijn' en engageerde zich vanaf de jaren 1940 voor de emancipatie van de vrouw in het Vlaamse katholieke veld waartoe ze zelf behoorde. Ze deed dit aan de hand van voordrachten op studiedagen van katholieke verenigingen en scholen, maar ook via artikels in Vlaamse kranten en weekbladen. Hierbij keerden steeds dezelfde thema's terug: de emancipatie van de vrouw, het gezin, opvoeding, man-vrouwrelatie en seksualiteit. Bovendien gaf De Leebeek vanaf 1961 als gehuwde moeder Gezins- en huwelijkspsychologie aan de Katholieke Hogeschool voor Vrouwen in Antwerpen en verzette ze zich nog vóór de zogenaamde 'tweede feministische golf' tegen het klassieke rollenpatroon.

Het is opmerkelijk hoe De Leebeek, als gehuwde moeder van tien kinderen, zich op een dergelijke manier heeft weten te engageren voor de emancipatie van de vrouw. Bijgevolg is het interessant om haar visies en ideeën rond die vrouwenemancipatie te onderzoeken. In deze masterproef staan de volgende onderzoeksvragen centraal: wat verdedigde Maria De Leebeek (°1914-1984) en waar kan zij geplaatst worden in het brede veld van het 'feminisme' in Vlaanderen? Om deze vragen te beantwoorden wordt haar discours ontleed en gekeken naar de evolutie van haar denkbeelden gedurende haar loopbaan als schrijfster en voordrachtgeefster. Ik ga uit van de hypothese dat ze een 'christelijk feminisme' verdedigde, een term die gelanceerd werd door de Brusselse Louise

---

¹ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, Tielt, 1967, 32-33.

Van den Plas (1877-1968). Zij riep in 1902 *'Le Feminisme chrétien de Belgique'*, een katholieke feministische vrouwenvereniging, in het leven. Het doel van de vereniging was de katholieke bevolking laten kennismaken en overtuigen van feministische principes. Ze wilde het katholieke wantrouwen doorbreken tegenover het gezagsondermijnd geachte feminisme. Ze probeerde het feminisme te verzoenen met het katholicisme, zonder afbreuk te doen aan de toen geldende principes of visies van de Kerk. Van den Plas engageerde zich voor de juridische gelijkberechtiging van man en vrouw, de verbetering van de vrouwelijke positie op sociaaleconomisch vlak, de morele integriteit van de vrouw en haar politieke emancipatie. Voor dit laatste doel richtte ze in 1912 de *Ligue Catholique du Suffrage Féminin* op. Tot 1940 schreef ze het maandblad *Feminisme chrétien*. Haar visie op het feminisme zorgde voor veel kritiek vanuit het toenmalige katholieke veld, waardoor de term 'christelijk feminisme' in de vergetelheid terecht kwam.² De term 'feminisme' werd bovendien amper gebruikt in de katholieke kringen na de Tweede Wereldoorlog.

De bronnen voor dit onderzoek bevinden zich in het persoonlijk archief van Maria De Leebeek in het KADOC, het Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving in Leuven. De selectie van bronnen werd gemaakt naargelang hun type en inhoud om de standpunten te achterhalen die De Leebeek via communicatie overbracht naar een bepaald doelpubliek. De geselecteerde bronnen laten toe de onderzoeksvraag te beantwoorden, namelijk de vraag naar haar opvattingen over de gezinsproblematiek en seksualiteit. Wel zijn er enkele hinderpalen voor dit onderzoek opgedoken. Zo is het archief op een thematische manier ingedeeld, waardoor de verschillende relevante bronnen zich door elkaar bevinden. Dit bemoeilijkt de chronologische evolutieschets van haar ideeën. Ook zijn niet alle geselecteerde bronnen specifiek gedateerd en voldoende geïdentificeerd.

Ik onderscheid vijf verschillende categorieën van bronnen. De eerste reeks van bronnen zijn artikels van De Leebeek, gepubliceerd in Vlaamse weekbladen, kranten en tijdschriften van verenigingen, zoals *De Standaard*, *Libelle* en *De Bond*. Deze artikels bevinden zich in het archief in hun voorlopige uitgetypte versie met enkele met de hand aangebrachte aanpassingen ofwel in de gedrukte vorm in de pers zelf. Ze dateren van het einde van de jaren 1940 tot het begin van de jaren 1980. De voordrachten en lezingen, die De Leebeek gaf voor verenigingen, vormen een tweede categorie. Ook deze documenten

---

² S. VAN ROKEGHEM, J. VERSHEVAL-VERVOORT en J. AUBENAS, *Des femmes dans l'histoire en Belgique depuis 1830*, Brussel, 2006, 83.

zijn in hun uitgetypte of handgeschreven staat terug te vinden. De derde reeks bronnen zijn een aantal gepubliceerde interviews met De Leebeek. Twee interviews werden in het tijdschrift *Het Rijk der Vrouw* en één in *De Bond* uitgegeven. Ze dateren allebei van het begin van de jaren 1970. Bovendien is er nog een interview beschikbaar samen met haar echtgenoot voor het programma *Kunstzaken* van de BRT uit 1973. Deze bron bestaat in de vorm van een getypt script dat zich los van een archieffonds in het KADOC bevindt. De vierde categorie van bronnen zijn enkele essayistische werken van De Leebeek. Twee voorbeelden zijn de werken *Vrouw zijn: noodlot of keuze* uit 1967 en de bundel *Geluk in de liefde*, uitgegeven in 1970, waarin De Leebeek een hoofdstuk schreef over de ontwikkeling van de liefde bij jonge mensen.³ Bij deze twee publicaties horen ook een aantal recensies. Het is niet altijd duidelijk uit welk tijdschrift of krant ze komen: het zijn knipsels zonder veel identificatie. Als vijfde en laatste groep van bronnen zijn er nog een aantal diversen te onderscheiden, zoals verslagen van vergaderingen en briefwisseling.

De Leebeek behoorde niet tot het collectieve geheugen van het Belgisch feminisme en werd daarom niet opgenomen in wetenschappelijke literatuur, zoals de *Dictionnaire des femmes belge*.⁴ De literatuur die ik voor mijn masterproef heb geraadpleegd kadert zich in het domein van de vrouwengeschiedenis, die langzaam als wetenschappelijke discipline begon op te komen in België op het einde van de jaren 1960. Historici gingen toen op zoek naar de pioniers van het Belgisch feminisme en publiceerden over hun acties. Bij dit onderzoek hanteerden academici het overzichtswerk *Le féminisme en Belgique 1892-1914*, dat al in 1955 was ontstaan naar aanleiding van het vijftig jarig bestaan van de Belgische Nationale Vrouwenraad (overigens geschreven door een medespeelster, Marthe Boël). Het belichtte een belangrijke fase in de Belgische vrouwenactie. Bij de historici ging de volle aandacht voornamelijk uit naar de actievoerders van de individuele vrouwenrechten. In de sociologie, politicologie en pedagogie kwam de focus meer te liggen op de structurele mechanismes en de 'rolpatronen' in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Een belangrijke inspiratiebron voor deze onderzoekers was de Franse sociologe Evelyne Sullerot, die aandacht schonk aan de arbeidsmarktpositie van Belgische vrouwen. Ook werd in deze beginfase van de vrouwengeschiedenis aandacht besteed aan de deelname van vrouwen in het politieke leven met een sterke gerichtheid op het vrouwenstemrecht als de cruciale

---

³ M. DE LEEBEECK e.a., *Geluk in de liefde: inleiding tot het seksuele leven voor jong volwassenen*, Tielt, 1970.

⁴ E. GUBIN e.a., *Dictionnaire des femmes belges, XIXe et XXe siècles*, Brussel, 2006.

hefboom tot verdere politieke participatie. Deze meer pedagogische en sociologische onderzoeken omtrent de structurele mechanismes overstegen het 'conjuncturele' historisch beeld van de vrouwenemancipatie niet.⁵

Vanaf de jaren 1970 betitelden de Vlaamse feministen hun activiteiten als de 'tweede golf'. Ze gingen de periode ervoor beoordelen en een balans opmaken. Deze periodisering in 'twee feministische golven' werd bij de aanvang kritiekloos overgenomen en geïntegreerd in het historisch discours. Het werd in globale geschiedenisoverzichten gehanteerd, maar vanaf de jaren 1980 kwam er meer en meer kritiek van historici op deze indeling in 'golven', omdat het een te algemene indeling was.⁶

Vanaf de jaren 1980 werd het vrouwenverleden op een ruimere manier aan het historisch onderzoek onderworpen en verschenen er steeds meer werken die de globale strijd voor vrouwenrechten gingen bespreken, zoals *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960* van D. De Weerdt met de globale beschrijving van de strijd voor vrouwenrechten in België.⁷ Ze hanteerde een ruimere opvatting en besteedde ook aandacht aan de gewijzigde sociale situatie van vrouwen in België in de 19de en 20ste eeuw, voornamelijk op vlak van de arbeidsmarktpositie. Vervolgens pasten historici de indeling in twee golven steeds minder toe. Aangezien dat België een verzuild land is, kan de vrouwengeschiedenis moeilijker opgedeeld worden in twee golven met een 'dalperiode' ertussen in. Er waren onder andere verschillen tussen de socialistische en katholieke vrouwenorganisaties.

De Leebeek behandelde in haar discours een gevarieerd aantal thema's, waardoor de literatuur over thematische onderwerpen in het kader van de vrouwengeschiedenis belangrijk is voor deze masterproef. Vanaf de jaren 1980 hadden een aantal veranderingen in de context er voor gezorgd dat historici meer belangstelling gingen krijgen in aparte thema's. Zo nam bijvoorbeeld de interesse voor vrouwenarbeid in het verleden toe wanneer de arbeidspositie van de vrouwen in de huidige samenleving ging vergroten. De focus lag toen voornamelijk op de negentiende eeuwse beroepsactiviteit, met de inschakeling van vrouwen in de Belgische fabrieksindustrie. De historici wilden op die manier op zoek gaan

---

⁵ R. CHRISTENS, 'Verkend verleden: kritische overzicht van de vrouwengeschiedenis 19de en 20ste eeuw in België', *BTNG*, XXVII (1997), 12-13.

⁶ *Ibid.*, 12-13.

⁷ D. DE WEERDT, *En de vrouwen?: vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België, 1830-1960*, 1980, Gent.

naar een duidelijker beeld over de vrouwelijke activiteiten in verschillende beroepssectoren. Het onderzoek naar vrouwelijke beroepsactiviteiten, binnen en buitenhuis, bleef toch nog in de kinderschoenen staan.⁸

Het katholieke meisjesonderwijs werd verkend vanaf de jaren 1980 en 1990, zoals in het werk van I. Smets over De Hogeschool voor Vrouwen.⁹ Toch ging de eerste belangstelling uit naar de negentiende eeuwse aspecten van het meisjesonderwijs. De belangrijkste facetten hiervan werden in het begin van de jaren 1980 nog niet onderzocht. Verder werd dit onderwerp ook vanuit het pedagogische oogpunt benaderd. In de jaren 2000 werd er meer toegespitst op de genderverhoudingen binnen het onderwijs, zoals in *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België, 1830-2000* van E. Flour.¹⁰

Op politiek vlak lag de focus bij de aanvang van de vrouwengeschiedenis voornamelijk op de moeizame verwerving van het vrouwenstemrecht in België. Er werden vergelijkende studies gemaakt en vragen gesteld naar de verhoudingen tot de mannelijke parlementsleden, welke discussies er gevoerd werden en hoe die vrouwelijke politici verder functioneerden in samenwerking met de mannelijke collega's. Van Molle en Gubin publiceerden in 1998 *Vrouw en Politiek in België*. In dit overzichtswerk werden de belangrijkste dimensies van de vrouwelijke aanwezigheid in de Belgische naoorlogse politiek geëxpliceerd met een nationale en vrouwelijke invalshoek.¹¹ Dit boek verscheen naar aanleiding van de viering van vijftig jaar vrouwenstemrecht en biedt een goed overzicht van de plaats van de vrouwen in de wetgevende instellingen en in de politieke partijen sinds 1945.

Lichaamsgebonden thema's werden pas later een onderwerp in het historisch onderzoek. Zo schreef Steverlyncx in 2000 *Als de ooienvaar komt: vrijen, trouwen en moeder worden in de twintigste eeuw*¹² en Trommelmans het boek *Vlaanderen vrij! 50 jaar seks in Vlaanderen* in 2006.¹³ Deze latere opkomst van lichaamsgebonden thema's is te verklaren door de beïnvloeding van historici door het denkkader, waarin een strikte scheiding aanwezig was op vlak van mannelijkheid en vrouwelijkheid. Dit viel pas weg in de loop van

---

⁸ R. CHRISTENS, 'Verkend verleden', *BTNG*, XXVII (1997), 15.

⁹ I. SMETS, *Maria Verstraeten en de Hogeschool voor vrouwen*, Leuven, 1991.

¹⁰ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België, 1830-2000*, Brussel, 2009.

¹¹ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en Politiek in België*, Tielt, 1998.

¹² C. STEVERLYNCK, *Als de ooienvaar komt: vrijen, trouwen en moeder worden in de twintigste eeuw*, Tielt, 2000.

¹³ W. TROMMELMANS, *Vlaanderen vrij! 50 jaar seks in Vlaanderen*, Antwerpen, 2006.

de jaren 1980 en 1990.¹⁴ Het thema werd in de jaren 1980 voornamelijk een politiek onderwerp, zoals de legaliteit van abortus. Later verruimde het concept 'gender' het onderzoek naar de beeldvorming van vrouwen, maar ook onderzoek naar mannen nam toe. Zo concludeert M. De Metsenaere dat het gebrek aan middelen historici er toch niet van weerhouden heeft om productief onderzoek te doen rond 'gender'. Er kwam een verruiming van het onderzoeksdomein met steeds meer aandacht voor thema's in de privésfeer.¹⁵

De literatuur over katholieke vrouwenorganisaties is erg relevant voor deze Masterproef. Over religieus geëngageerde vrouwen werd nog niet veel gepubliceerd en het historisch onderzoek richtte zich in de 20ste eeuw uitsluitend op religieuze congregaties. Er werden wel enkele biografische studies gepubliceerd van ongehuwde en sociaal geëngageerde katholieke vrouwen, maar er werd niet naar nieuwe krachtlijnen gezocht over dit vrouwelijk engagement. In het onderzoek naar de vrouw en religie werd er onvoldoende vraag gesteld naar de specifieke betekenis van religies en religieus engagement voor vrouwen, meer bepaald voor de vorming van vrouwelijke collectieve identiteiten.

Dit onderzoek naar het engagement voor vrouwen breidde zich eveneens uit in de jaren 1980 en 1990. Een voorbeeld is een artikel van R. Christens, waarin sociaal geëngageerde ongehuwde vrouwen in Vlaanderen besproken worden.¹⁶ Vooral voor de katholieke zuil is onderzoek gedaan naar de verschillende meisjes- en vrouwenorganisaties. Er verschenen werken over de Christelijke Arbeidersvrouwenvereniging en de Christelijke middenstand- en burgersvrouwen. Enkele voorbeelden zijn *De geschiedenis van de KAV voor de Tweede Wereldoorlog*¹⁷ en het hoofdstuk *De christelijke arbeidersvrouwenbeweging* van A. Osaer in de bundel *De christelijke arbeidersbeweging in België* van E. Gerard.¹⁸ Christens schreef het hoofdstuk 'CMBV in historisch perspectief' in *vrouwenzaken/zakenvrouwen*.¹⁹ Er ontstond steeds meer belangstelling voor de opvattingen die 'vrouwenbewegingen' hadden

---

¹⁴ R. CHRISTENS, 'Verkend verleden', *BTNG*, XXVII (1997), 15-20.

¹⁵ M. DE METSENAERE, 'Veel geschiedenis, weinig geheugen? Over de belangstelling van Belgische contemporanisten voor de geschiedenis van feminisme en vrouwenbeweging sinds de jaren 1960', in M. DE METSENAERE e.a., *De tuin van heden: dertig jaar wetenschappelijk onderzoek over de hedendaagse Belgische samenleving*, Brussel, 2007, 169-207.

¹⁶ R. CHRISTENS, 'Sociaal geëngageerd en ongehuwd. Sociale werksters in Vlaanderen in de jaren 1920-30', *BEG*, 4 (1998), 65-81.

¹⁷ A. DE DECKER e.a., *Vormingswerk in vrouwenhanden. Deel 2: de geschiedenis van de KAV voor de Tweede Wereldoorlog (1920-1940)*, Leuven, 1988.

¹⁸ A. OSAER, 'De christelijke arbeidersvrouwenbeweging', in E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging in België*, 367-411.

over gezinsopvoeding vanuit een historische-pedagogische invalshoek.²⁰ Bovendien werd het feministisch bewustzijn steeds meer aangescherpt door getuigenissen van vrouwen uit de 'tweede golf', maar was de wil tot een verwetenschappelijking ook aanwezig. Er kwam een snelle institutionalisering van de vrouwenemancipatie in België en het Belgische emancipatiebeleid stimuleerde de beoefening van de vrouwengeschiedenis als een belangrijk aspect van het beleid ter bevordering van de maatschappelijke emancipatie van vrouwen.²¹

De jaren 2000 werden tot slot grotendeels gekenmerkt door een algemene continuïteit met de jaren 1990. Wel zal er steeds meer aandacht besteed worden aan vrouwengeschiedenis vanuit een Europees perspectief met een conceptuele benadering, zoals in *The Routledge history of women in Europe since 1700*, dat werd samengesteld door verschillende Europese historici.²²

De Leebeeck maakte gebruik van een bepaalde woordenschat om haar vrouwgerichte boodschap over te brengen. Termen als 'Vrouwenbeweging' en 'vrouwenvereniging' gebruikte De Leebeeck regelmatig. Het is vooral opvallend dat de term 'feminisme' of 'feministe' nauwelijks aan bod komt in haar boodschappen. Dit sluit aan bij de algemene tendens die er aanwezig was in het katholieke veld na de Tweede Wereldoorlog, waarbij er een soort taboe rond deze terminologie was ontstaan. Het is dus belangrijk om voor ogen te houden dat deze termen niet eenduidig zijn en ze een onderdeel zijn van het evoluerend taalgebruik.²³

In het artikel *De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing* uit 2004, bespreekt L. Van Molle kritische deze terminologie. De termen waar zij voornamelijk bij stilstaat zijn vrouwenbeweging, vrouwenorganisatie, vrouwenactie, vrouwenbeweging, emancipatie en feminisme. Deze termen zijn niet waarde vrij en door taal en vertoog hebben mannen en vrouwen zich in hokje geplaatst. Zo is er een onderscheid te maken tussen dynamische en statische termen. 'Vrouwenorganisatie' zal eerder een statische indruk krijgen en 'vrouwenactie' is dan weer eerder dynamisch en vager. De gehanteerde

---

¹⁹ R. CHRISTENS, 'CMBV in historisch perspectief', in L. VAN MOLLE, e.a., *Vrouwenzaken/zakenvrouwen*, Gent, 2001, 245-279.

²⁰ R. CHRISTENS, 'Verkend verleden', *BTNG*, XXVII (1997), 21-22.

²¹ *Ibid.*, 23-26.

²² R. SIMONTON, ed. *The Routledge history of women in Europe since 1700*, London, 2005

²³ L. VAN MOLLE, 'De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing', *BTNG*, XXXIV (2004) 3, 359-397.

terminologie weerspiegelt de context en de evolutie. Zo kende België nooit één vrouwenbeweging, maar zeer verschillende groeperingen. In de jaren 1970 was er sprake van een 'nieuwe vrouwenbeweging' en ontstonden er ook een aantal 'nieuwe tegenbewegingen', zoals de antiabortusbeweging. 'Emancipatie' betekent louter etymologisch het vrijmaken uit de macht of autoriteit. De 'vrouwenemancipatie' is dan de bevrijding uit het patriarchaat en de maritale macht. De term met meeste beladenheid is 'feminisme'. Bij de introductie van de term in België werd er een onderscheid gemaakt tussen drie types van 'feminisme': christelijk feminisme, burgerlijk feminisme en socialistische feminisme.

Van Molle duidt erop dat het zoeken naar een universeel en tijdloos feminisme bij voorbaat onbegonnen werk is, omdat er geen historische eensgezindheid is over de concrete doelstellingen en de te volgen strategie. De historica Karen Offen deed in haar werk *European Feminism* onderzoek naar deze verschillende 'soorten' van feminisme. Zij onderscheidde een individualistisch en relationeel feminisme. Het eerste stond voor universele vrijheden en het tweede was meer een feminisme met maternalistische kenmerken.²⁴ In deze masterproef wordt er steeds in het meervoud gesproken als het over 'vrouwenverenigingen' of 'vrouwenbewegingen' gaat, omdat er geen universele beweging is. Het gaat in dit geval ook steeds over de katholieke 'vrouwenverenigingen'.

Ook de chronologische indeling in 'feministische golven' kan als problematisch beschouwd worden. De Leebeek was zowel actief in de 'dalperiode' als in het prille begin van de 'tweede feministische golf' vanaf het einde van de jaren 1960. Haar parcours maakt duidelijk dat het 'golfdenken' niet absoluut is. Enerzijds is De Leebeek een goed voorbeeld om aan te tonen dat er in de zogenaamde 'dalperiode' tussen de twee 'feministische golven' toch nog prominente figuren actief opkwamen voor de rechten van de vrouw. Op die manier wordt het discontinuïteitsdenken weerlegd en laat De Leebeeks publieke loopbaan zien dat er zich eerder een geleidelijke evolutie heeft voorgedaan dan echte schokgolven. Anderzijds zorgt de indeling in golven er wel voor dat ze gemakkelijk gepositioneerd kan worden tegenover de 'nieuwe vrouwenbeweging' op het einde van de jaren 1960.

De uitwerking van de onderzoeksresultaten zijn in deze masterproef opgedeeld in twee delen. In het eerste deel zijn De Leebeeks communicatiemethodes geanalyseerd en is

---

²⁴ L. VAN MOLLE, 'De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing', *BTNG*, XXXIV (2004) 3, 359-397.

ze gesitueerd op het toenmalige publieke toneel. Het is belangrijk om haar eerst duidelijk te plaatsen in het verleden om dan in het tweede deel de inhoudelijke analyse van haar discours te onderzoeken. Het eerste deel begint met een bondige biografische schets. Daarna is er in het tweede hoofdstuk dieper ingegaan op haar communicatie, waarbij haar doelpubliek en mediakanalen uitvoerig besproken zijn. Ook wordt er aandacht besteed aan haar retorische strategieën die ze in haar teksten gebruikte om haar publiek te overtuigen. In het laatste hoofdstuk van het eerste deel zijn haar inspiratiebronnen en enkele andere geëngageerde vrouwen uit het katholieke veld besproken.

In het tweede deel van de thesis is de inhoud van De Leebeecks precieze boodschap kritisch geanalyseerd. Het vierde hoofdstuk behandelt De Leebeecks algemene visie op de vrouwenemancipatie, daarna is in een volgend hoofdstuk haar visie op het meisjesonderwijs onderzocht en in het laatste hoofdstuk van deze masterproef is ingaan op haar centraal thema: het gezin. Hierin is haar visie op huwelijk en seksualiteit, het gezin in zijn geheel, het moederschap en ten slotte ook het vaderschap geanalyseerd.

1. BIOGRAFISCHE SCHETS

Maria De Leebeek werd geboren op 9 april 1914 te Bonheiden in een boerenfamilie. In 1926 verhuisde het gezin naar Mechelen, waar haar moeder als een vooruitdenkende vrouw een schoenwinkel opende. De Leebeek hielp voor haar hogere studies mee in deze winkel tot haar zussen waren afgestudeerd. Opvallend is dat De Leebeek niets over de rol van haar vader in het gezin en bedrijf vermeld. Ze startte in 1935 op eenentwintigjarige leeftijd aan een opleiding letterkunde aan de KVHA. De Leebeek vertelde later in een interview dat haar moeder de ambitie voor haar dochters had om ze te laten verder studeren, met name om hun een goede algemene vorming, weliswaar op maat van meisjes, te bieden.²⁵ Haar visie kwam dus overeen met het streefdoel van Elizabeth Belpaire, één van de voornaamste stichters van de KHVA in 1919.²⁶

Toen De Leebeek met haar studies begon was het een dure school, enkel voor de elite. Het ging in dit geval om een Nederlandse katholieke school, die niet voor de Franstalige elite bestemd was. De hogeschool wilde een degelijke intellectuele opleiding voor vrouwen bieden om hun beter voor te bereiden op de verantwoordelijkheid in het gezin als moeder en echtgenote én op haar taak in de maatschappij als stemgerechtigde en eventueel als sociale werkster. Deze visie vond vooral gehoor bij de ‘progressieve’ katholieken. Voor De Leebeek haar studies startte had de school reeds een evolutie doorgemaakt en zich verder uitgebreid.

De school was Vlaamsgezind en had banden met de Vlaamse studentenbeweging, ook voor meisjes. In het begin had de hogeschool maar één faculteit, namelijk Wijsbegeerte en Letteren. Er werden toen vier geschiedenisvakken, zielkunde en sociologie gedoceerd. De typische meisjesvakken zoals snit en naad werden niet in het programma opgenomen.²⁷ De school streefde ernaar om erkend te worden als een universiteit, maar dat statuut werd haar niet gegund. Tot het begin van de jaren 1930 kende de hogeschool een bloei maar na 1935, het jaar waarin De Leebeek haar studies aanving, kreeg de hogeschool door de

---

²⁵ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977, 22-27.

²⁶ I. SMETS, *Maria Verstraeten en de Hogeschool voor vrouwen*, 33.

²⁷ *Ibid.*, 69-87.

economische crisis met een daling van het aantal studentes te maken.²⁸ De studententijd van De Leebeek is belangrijk geweest voor de ontwikkeling van haar latere ideeën. Ze schreef haar proefschrift over de Deense schrijfster Sigrid Undset bij professor Paul Sobry, die als priester, literatuurhistoricus en hoogleraar verbonden was aan de Katholieke Universiteit van Leuven.²⁹ In een later interview vermeldde De Leebeek dat dit onderwerp tegen de zin was van Belpaire, die de literatuur niet geschikt vond voor een jong meisje. Undset was niet alleen een bekende schrijfster, maar ook een voorstander van het gematigd 'feminisme'. Na een goede argumentatie mocht ze toch starten met haar thesis. Ze haalde aan dat ze ouder was dan de andere studentes en dat ze leerling is geweest aan de Gewestelijke Sociale School in Antwerpen. Verder was ze ook actief geweest in de Vlaamse meisjesbond 'Voor eigen schoon', een groep van vrouwelijke scholieren als onderdeel van het grotere netwerk van meisjesstudentenkringen in Vlaanderen.³⁰ Door haar grote interesse voor deze schrijfster is het duidelijk dat De Leebeek op het einde van haar studententijd geïnteresseerd was geraakt in de ontwikkeling van het 'feminisme'. Ze behaalde uiteindelijk in 1938 het diploma letterkunde aan deze hogeschool.³¹

Tijdens haar studententijd had De Leebeek de West-Vlaming Raf Renard leren kennen. In het jaar dat ze afstudeerde trouwde ze met hem en samen kregen ze later tien kinderen. Hij was in de jaren 1930 als flamingant actief in het Verdinaso en goed bevriend met Joris van Severen. Na diens dood in 1940 trok hij zich uit die beweging en onthield hij zich tijdens de oorlog van flamingantische activiteiten. Renard was advocaat van opleiding en kreeg later vooral bekendheid als een belangrijk figuur in de Belgische staatkundige ontwikkelingen. In de jaren 1960, werd hij adjunct-kabinetchef van Minister van Binnenlandse Zaken Arthur Gilson. In deze positie oefende hij een belangrijke invloed uit op de besprekingen die leidden tot de taalwetgeving van 1962-1963, waarin de taalgrens en de regeling van het taalgebruik in bestuurs- en in onderwijszaken werden vastgelegd. In 1964 benoemde het Belgische parlement hem tot eerste voorzitter van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht. Verder was hij ook betrokken bij de oprichting van de Stichting Ons Erfdeel in 1971. Deze stichting was gegroeid uit en leunde aan bij het tweemaandelijks tijdschrift *Ons Erfdeel*. Renard werd voorzitter van de Raad van Beheer van de Stichting Ons Erfdeel tot

---

²⁸ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977, 22-27.

²⁹ 'Paul Sobry', *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1975, 1432-1433.

³⁰ 'Vlaamse meisjesstudentenkringen', *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, 948-949.

1996. De organisatie streefde naar een dynamische Nederlandse cultuurpolitiek in binnen- en buitenland.³² Renards grote zorg om de Nederlandse taal en cultuur bleek ook uit zijn engagement in de Kortrijkse Orde van den Prince, opgericht in 1955. Deze vereniging wilde het Vlaamse gemeenschapsleven uitbreiden door allerlei activiteiten te organiseren. Renard was er in de jaren 1980 voorzitter.³³

Tot op het einde van de jaren 1940 hield De Leebeek zich voornamelijk bezig met haar gezin en in beperkte mate met literatuur. Ze schreef onder andere enkele toneelstukken en de jeugdroman *De Hemel is blauw*.³⁴ Ook schreef ze af en toe boekbesprekingen voor tijdschriften onder de pseudoniem Isabel Reinaert, zoals in het katholieke Vlaamse dagblad *De Courant*, uitgegeven door s.v. De Beiaard in Brussel.³⁵ In het midden van de jaren 1940 begon De Leebeek meer en meer artikels te schrijven voor Vlaamse tijdschriften. Zo schreef ze in het Vlaamse vrouwenweekblad *Libelle* korte teksten over het gezin en de opvoeding van kinderen. Vervolgens werkte De Leebeek ook mee aan het weekblad *De Vlaamse Linie*, waarvoor ze zes à zeven jaar de rubriek *familiedagboek* schreef met verhalen, gebaseerd op haar eigen ervaringen. Het sprak de lezers enorm aan en later bracht ze deze teksten samen in de bundel *Zo rijk als de zee diep is*.³⁶ Verder schreef De Leebeek ook voor *De Bond*, het weekblad van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen en *Dageraad*, het maandblad van de Christelijke Arbeidersvrouwenvereniging. Ze schreef over de opvoeding van jonge meisjes, seksualiteit, het gezin, moederschap en vaderschap, voornamelijk in de context van de vrouwenemancipatie in Vlaanderen.

Naast publiciste werd De Leebeek vanaf de late jaren 1940 ook actief als voordrachtgeefster, voornamelijk voor een vrouwelijk publiek. Ze werd regelmatig gevraagd door de Christelijke Arbeidersvrouwenbeweging (KAV), de Christelijke Middenstands- en Burgersvrouwen (CMBV), de Boerinnenbond en Vlaamse meisjesscholen om voordrachten of gastcolleges te komen geven. Ze was dus actief binnen de katholieke Vlaamse zuil. De thema's van haar lessen kwamen overeen met de onderwerpen van haar artikels. De locaties van haar lezingen varieerden niet zo sterk. De Leebeek engageerde zich voornamelijk in West-Vlaamse gemeentes, omdat ze daar tijdelijk woonden. Mogelijk had ze in deze

---

³¹ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977, 22-27.

³² 'Raf Renard', *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, 1312.

³³ 'Orde van den Prince', *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, 1159-1160.

³⁴ M. DE LEEBEECK, *De hemel is blauw*, Antwerpen, 1948.

³⁵ 'De Courant', *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, 342.

provincie een grotere bekendheid dan in anderen, mede door de invloed van haar West-Vlaamse echtgenoot Renard. In Vlaams-Brabant gaf De Leebeek enkel lezingen in Leuven en af en toe ook in Antwerpen, voornamelijk in Mechelen.

In 1961 startte De Leebeek met het geven van lessen over huwelijks- en gezinspsychologie en politiek aan de KHVA, dit als opvolger van professor Kriekemans. In een later interview verklaarde De Leebeek dat het niet zo zeer over psychologie ging, maar voornamelijk over de man-vrouwrelaties en in welke mate de vrouw in de samenleving geëmancipeerd was. De hogeschool had intussen een grote verandering gekend ten opzichte van haar studententijd. In de jaren 1950 breidde de school uit met onder andere de richtingen journalistiek en psychologie. Het studentenpubliek was sinds de jaren 1960 gemengd, met meer praktische vakken in het programma, zoals Praktijkoefeningen voor Journalistiek. De Leebeek zelf stipte later aan dat de school een aantal waarden aan de kant had geschoven en dat ze in de jaren 1960 een woelige tijd doormaakte met de schoolstrijd.³⁷

De Leebeek werd steeds bekender op het publieke forum, vooral na de publicatie van haar essay *Vrouw zijn: noodlot of keuze* in 1967.³⁸ Het boekje werd ook in het Duits en Italiaans uitgegeven. In dit essay gaf ze zowel een overzicht van de verworvenheden op vlak van de vrouwenemancipatie, als een persoonlijke stellingname met kritiek op bepaalde maatschappelijke situaties. Bovendien stond ze sceptisch tegenover vrouwen die het emancipatieproces veel te licht opnamen. De titel *Noodlot of keuze* verwijst naar het moederschap dat voor haar een keuze moest zijn in plaats van een noodlottige uitkomst. De vrouw moest volgens haar open bloeien op seksueel vlak en op gelijke hoogte staan als de man, want ze kon haar leven onmogelijk vullen met haar gezinstaak alleen.³⁹

De Leebeek was verder ook actief in verschillende katholieke organisaties. Ze had onder andere vanaf 1973 een leidende functie in de Bond van Grote en Jonge gezinnen. Ze was voorzitter van de Gezinschool, een vereniging binnen de Bond die instond voor de pedagogische en psychologische begeleiding van het gezin. In 1976 besloot De Leebeek om ontslag te nemen uit de Bond. Ze vond dat de vrouwen ondervetegenwoordigd waren in het bestuur en het daardoor een echt mannenbastion was. De Leebeek klaagde bovendien

---

³⁶ M. DE LEEBEECK, *Zo rijk als de zee diep is*, Brussel, s.d.

³⁷ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977, 22-27.

³⁸ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 1967.

³⁹ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 12: interview met De Leebeek in *Rijk der vrouw*, 1971.

de grote machtsconcentratie aan, waarbij het hoofdbestuur alle macht had.⁴⁰ Naast deze BGJG speelde De Leebeek ook een rol in het Interdiocesane Pastoraal Beraad, een overlegorgaan van de Katholieke Kerk in Vlaanderen. Ze was medeoprichtster van deze raad en was werkzaam in de commissie die instond voor de verbetering van de samenwerking tussen mannen en vrouwen in de kerkelijke gemeenschap. Toch was ze van mening dat het IPB niet veel kon verwezenlijken omdat de meeste zaken op een hoger niveau besproken werden. Tot slot was ze ook voorzitter van de raadgevende culturele commissie van de regionale radio van Antwerpen en van de vrouwenafdeling van de Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding van Antwerpen, een vereniging die zich vanaf 1923 engageerde voor de bevordering van het maatschappelijke debat.⁴¹

De Leebeek was een vrouw die frequent en langdurig als lesgeefster en publiciste op het publieke forum aanwezig is geweest, maar dit zonder grote media-aandacht. Ze trad op het publieke forum op het moment dat de Belgische vrouw eindelijk volwaardig stemrecht verwierf. De jaren 1950 kunnen beschouwd worden als de aanloop naar de 'tweede feministische golf', met de herziening van het burgerlijk wetboek en de opheffing van de maritale macht als belangrijk moment. De Leebeek was voornamelijk actief in de jaren 1960, het decennium waarin de staking van de Fabrique Nationale in 1966 het begin van die zogenaamde 'tweede feministische golf' inluidde. Vanaf het einde van de jaren 1960 en het begin jaren 1970 kan er gesproken worden van een 'nieuwe vrouwenbeweging'. Een belangrijk punt was dat de hele samenleving door elkaar leek te worden geschud door het vernieuwde programma van deze 'vrouwenbeweging'. De man-vrouw verhouding was dan ook de grootste drempel tot massamobilisatie van de beweging. Verder had het domein van het meisjesonderwijs een hele evolutie doorgemaakt vanaf de jaren 1930. Er gingen steeds meer meisjes naar school, maar in de katholieke kringen gebeurde dit eerder op een langzame manier.⁴² In de periode vanaf de jaren 1960 was er geen politieke beweging in strikte zin maar de ontwikkelingen op vlak van de vrouwenemancipatie heeft wel het debat over de maatschappelijke situatie van vrouwen sterk opengetrokken en er een theoretische en filosofische dimensie aan geven.⁴³

---

⁴⁰ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 20.4: Open brief aan Tindenmans en Van Mechelen, 1976.

⁴¹ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977, 65-68.

⁴² L. VAN MOLLE, e.a., *Vrouw en politiek in België*, 45-53.

⁴³ *Ibid.*

Een typisch kenmerk van de 'tweede feministische golf' is tot slot de Dolle Mina beweging, maar wanneer deze in het leven geroepen werd dacht De Leebeek al meer aan een rustperiode. Wel had ze veel respect voor deze activistische vrouwen, maar ze vond zichzelf er te oud voor. Op het einde van de jaren 1970 ging De Leebeek op pensioen. Ze stierf op 29 juli 1984.

2. EEN REDENAARSTER EN PUBLICISTE IN ACTIE

2.1. Een evoluerend doelpubliek

In het begin van haar publieke loopbaan, vanaf 1945, was De Leebeeck enkel actief in de katholieke Vlaamse zuil. Daarbinnen maakte De Leebeeck geen onderscheid, want ze wilde haar boodschap naar alle christelijke vrouwen overbrengen, ongeacht beroep of stand. Ze gaf lezingen en schreef artikels voor zowel de Christelijke Arbeidersvrouwenbeweging, de Christelijke Middenstand- en Burgersvrouwen en voor de Boerinnenbond. Haar vrouwelijk doelpubliek telde zowel gehuwde vrouwen met of zonder kinderen als jonge ongehuwde vrouwen. Ongehuwde meisjes trachtte De Leebeeck voornamelijk te bereiken via lessen en gastcolleges in katholieke meisjesscholen.⁴⁴

In de loop van haar actieve leven als publiciste en voordrachtgeefster verbreedde ze haar doelpubliek geleidelijk aan. In het begin van de jaren 1960 was de grens van het katholieke veld voor De Leebeeck niet meer zo strikt en focuste ze zich minder op de voornaamste 'vrouwenverenigingen' binnen dit veld. Ze noemde zichzelf in een interview, uit 1973, in *Ons Volk* dan ook 'een vrijshutter die geen blad voor de mond wou nemen'.⁴⁵ In 1967 verklaarde De Leebeeck in het voorwoord van haar essay *Vrouw zijn: noodlot of keuze* dat ze zich wilde richten tot iedereen die interesse had in de emancipatie van de vrouw, dus ook tot de mannen.⁴⁶

In het begin van de jaren 1970, wanneer ze actief was binnen de Bond van Grote en Jonge Gezinnen, ging ze zich steeds meer richten op gezinnen en speelde het christelijke aspect van het doelpubliek een minder belangrijke rol. Bovendien ging De Leebeeck haar boodschap toespitsen op de man binnen het gezin. Dit deed ze ook aan de hand van lezingen voor de Bond en via artikels in diverse tijdschriften.

Kortom, De Leebeeck verbreedde geleidelijk aan haar doelpubliek van vrouwelijk en christelijk, naar zagezegd iedereen die interesse had voor de thema's die ze behandelde in haar teksten. De Leebeeck vond van zichzelf dat ze los kwam van het katholieke veld en haar doelpubliek uitbreidde, maar uiteindelijk bleef ze toch vervat in die katholieke zuil. Het is duidelijk dat ze zich graag wilde richten naar alle mensen, ongeacht hun ideologische visie, maar de katholieke waarden bleven wel aanwezig in haar teksten, ook in het essay *Vrouw*

---

⁴⁴ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 119.

⁴⁵ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 12: interview met De Leebeeck in *Ons Volk*, 1973.

⁴⁶ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 7-8.

zijn: noodlot of keuze. Wel was De Leebeek rechtuit en verkondigde ze haar mening, ongeacht het publiek.

2.2. Retorische strategieën

Maria De Leebeek communiceerde met haar publiek in de vorm van artikels en voordrachten. In de meeste gevallen waren die op een gelijkaardige manier opgebouwd en hadden ze steeds terugkerende kenmerken en thema's. In deze paragraaf wordt er toegelicht hoe De Leebeek haar teksten opbouwde en welke retorische strategieën ze gebruikte om haar standpunten kracht bij te zetten.

De Leebeek begon haar artikels en voordrachten steeds met een probleemstelling. De eerste zinnen van haar teksten maken het onderwerp onmiddellijk duidelijk, zoals in een voordracht voor de BGJG, die aanving met de vraag: '*Hoe moet het christelijk gezin omgaan met de veranderingen in de maatschappij?*'. Ook zal ze zich in het begin van haar artikel of voordracht associëren met haar doelpubliek. Dit is terug te vinden in de manier waarop ze haar publiek aansprak, bijvoorbeeld *Wij als vrouwen* of *voor ons, christenen*. Na deze identificatie met haar publiek startte ze met een gestructureerde uitwerking met een goede argumentatie. De Leebeek verwees regelmatig naar publicaties en theorieën van autoriteiten om haar betoog kracht bij te zetten. Zo verwees ze in haar voordracht *De vaders in de evolutie van de tijd* voor de Bond in 1974 naar de Margaret Mead, een pionierster van de culturele antropologie in de Verenigde Staten.⁴⁷ De Leebeek gebruikte de theorie van Mead over de culturele fases om haar tekst te ondersteunen, maar ze wilde ook de visies van geleerden in het algemeen vulgariserend overbrengen naar haar publiek. Op die manier kon ze de brug slaan tussen de intellectuele elite en het Vlaamse volk. Ze verwees bovendien consequent naar haar bronnen via voetnoten of met de vermelding van de autoriteiten in haar teksten. Zo positioneerde ze zich niet alwetend boven haar publiek, maar eerder als iemand die meer op een gelijkwaardig niveau stond. Ze kon meer vertrouwen creëren bij haar doelpubliek en haar betoog was erdoor aan overtuigingskracht toegenomen.

De Leebeek plaatste zichzelf in de schoenen van haar publiek door verwijzingen te maken naar haar eigen ervaring. Zo toonde ze aan dat ze zelf ook met enkele problemen te kampen had. De lezing *De ideale echtgenoot en moeder* voor de Katholieke Vlaamse

---

⁴⁷ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.9: voordracht Bond van Grote en Jonge Gezinnen over vaderschap, 1974.

Hogeschooluitbreiding in 1948, over de mogelijkheid van het ideaalbeeld van de vrouw in het gezin, is hier een goed voorbeeld van. Ze stelde de vraag hoe het verder moest met dat beeld van vrouwen die buiten het gezin een professioneel leven opbouwden.⁴⁸ De Leebeek was zelf een gehuwde vrouw en moeder die de beslissing genomen had om buiten haar gezin een publiek leven op te bouwen. In het begin van de lezing zei ze dan ook: *'Voor mij stelt zich trouwens dezelfde moeilijkheid.'*⁴⁹ Op de manier wilde ze haar publiek aantonen dat iedere vrouw wel eens met dit probleem te maken kreeg en kon ze meer vertrouwen en sympathie van haar publiek krijgen.

De Leebeek legde in haar teksten vooral de nadruk op veranderingen in de samenleving, waarbij ze de vergelijking maakte tussen haar tijdsgeest en degenen die vroeger aan de orde was. Zo duidde ze bijvoorbeeld op de tegenstelling tussen de huisvrouw van de jaren 1960 en die van de jaren 1950, want door de technologische veranderingen kon de taak van de vrouw in de jaren 1960 vergemakkelijkt worden. Hierdoor kon ze sneller breken met de oude tradities.⁵⁰ De Leebeek wilde haar publiek aan de hand van dit voorbeeld duidelijk maken dat de vrouw moest meegaan met de tijd, omdat het in de jaren 1960 wel kon in vergelijking met voorgaande decennia. Bovendien wilde De Leebeek het verleden gebruiken om dingen in het heden duidelijker te maken voor haar publiek. Een voorbeeld hiervan is de verwijzing die De Leebeek in het artikel *Meer democratische opvoeding* maakte naar oude opvoedingsidealen om zo beter te kunnen uitleggen dat er een nieuw opvoedingsideaal zijn intrede deed.⁵¹ Ook de tegenstelling tussen de oude en de nieuwe generatie van haar tijd kwam in het algemeen aan bod in haar teksten en lezingen.

De Leebeek verwees ook naar buitenlandse situaties en omstandigheden rond bepaalde thema's en vergeleek ze met de Belgische ontwikkelingen. In het artikel *Vrouw en Politiek* in *De Standaard* gaf ze kritiek op de beperkte medezeggenschap van de vrouw in de Belgische politiek en verwees ze naar de verder gevorderde ontwikkelingen op dit vlak in West-Duitsland.⁵² Ook de vergelijking met Nederland werd door haar voor verschillende thema's gemaakt. Deze verwijzing naar buitenlandse situaties deed ze ofwel op een

---

⁴⁸ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.1: Voordracht De Leebeek voor Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding over de ideale echtgenoot en moeder, 1948.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.5: artikel van De Leebeek over democratisch opvoeden, 1973.

⁵² LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.8: artikel van De Leebeek in *De Standaard* over vrouw en politiek, s.d.

positieve manier, door aan te tonen dat België het beter deed dan zijn buurlanden ofwel gaf ze eerder een negatieve toon aan haar onderwerp en vermeldde ze dat andere landen verder stonden dan België. Soms verwees ze in haar teksten ook naar andere landen om aan te tonen dat ze met dezelfde problemen te kampen hadden dan de Vlaamse bevolking. De tegenstelling met Wallonië kwam niet zoveel aan bod.

In haar voordrachten en artikels ondernam De Leebeeck ook een zoektocht naar oplossingen. Haar teksten zijn geen abstracte redevoeringen maar concrete schetsen van problemen, waarop zo ook een antwoord trachtte te formuleren. In de voordracht voor de KAV van Mariakerke in 1962, *Het gezin leeft in een nieuwe wereld*, ging De Leebeeck na wat de invloed was van de veranderende wereld op het mens-zijn en medemens-zijn.⁵³ Ze wilde haar publiek duidelijk maken dat openheid van het gezin naar de wereld toe belangrijk was en ze gaf haar toeschouwers enkele tips om hier toe te komen, zoals het belang van het mens-zijn binnen het gezin.

Uit deze retorische kenmerken van De Leebeecks communicatie kan worden afgeleid dat ze haar mening duidelijk wilde overbrengen naar haar doelpubliek en ze allerlei manieren ging gebruiken om haar overtuigingskracht te vergroten en haar betoog zo eenvoudig mogelijk te stellen. Deze retorische technieken had De Leebeeck zich eigen gemaakt tijdens haar studies letterkunde aan de KHVA. Ze was rechtuit en kwam meteen tot de essentie van de zaak, zowel in de diverse voordrachten als in de artikels.

2.3. Mediakanalen

De Leebeeck maakte gebruik van enkele mediakanalen om te communiceren met haar publiek. Die mediakanalen kunnen opgedeeld worden in verschillende groepen, namelijk verenigingen en scholen, pers en gepubliceerde werken.

2.3.1. Via verenigingen en scholen

Om de overdracht van haar boodschap naar het gewenste doelpubliek te realiseren, deed De Leebeeck een beroep op enkele verenigingen. Vanaf het begin van haar loopbaan, rond 1945, tot op het einde van de jaren 1960 gebruikte ze de voornaamste 'vrouwenverenigingen' van de katholieke zuil als communicatiemiddel, namelijk de KAV,

---

⁵³ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.10: voordracht voor KAV Nieuwpoort over het gezin in een nieuwe wereld, 1962.

CMBV en de KVLV. Doormiddel van voordrachten en artikels in hun ledenbladen kon De Leebeek zich richten naar Vlaamse katholieke vrouwen, zowel op het lokale als het Vlaamse niveau. Bijgevolg is het relevant om kort in te gaan op de geschiedenis van deze verenigingen, omdat De Leebeeks visie voor een groot deel mee zal evolueren met de standpunten van deze 'vrouwenverenigingen' van de jaren 1940 tot 1980.

De KAV werd opgericht in 1920, maar de periode na de Tweede Wereldoorlog is hier van belang. De basis werd gelegd door Maria Baers en Victoire Cappe.⁵⁴ Het gezin was voor hen de spil van de samenleving en de KAV opteerde vanaf de jaren 1940 voor een nieuwe wereldorde met christelijke grondslagen. De KAV speelde een rol in de emancipatie van de vrouw op vlak van buitenhuiselijke arbeid en trachtte te breken met de traditionele rol die voor haar was weggelegd. De vereniging kwam op voor een betere waardering van de vrouw als persoon, overeenstemmend met de personalistische visie van de CVP. De deelname van de vrouw aan het culturele leven werd gepromoot, maar de vrouw kon enkel tot haar volle ontplooiing komen in het gezin. Bovendien ging de KAV na de oorlog aandacht besteden aan de verbreding van de beweging en zich minder toespitsen op directe materiële eisen. Alles stond in deze periode in het teken van de gehuwde arbeidsvrouw en haar taak in het huisgezin als moeder, huishoudster en echtgenote.⁵⁵

De belangstelling voor de arbeidende vrouw groeide vanaf het einde van de jaren 1950 in de KAV, mede door de veranderingen in de sociaaleconomische situatie. Ze bekeek de problematiek van de arbeidende vrouw als een sleutelprobleem voor de komende jaren, omdat ze er lang van overtuigd was dat de buitenshuis werkende vrouw een nefaste invloed had op het gezin.⁵⁶ De zorg voor het gezin was in de jaren 1960 nog groot binnen de KAV. Geleidelijk aan verbreedde haar visie op vrouwenarbeid en werd het meer gezien als een 'persoonlijke en gewetenskwestie van elke vrouw'. Ook in het ledenblad *Vrouwenbeweging* werd er meer aandacht geschonken aan de taak van de vrouw uit het werkmilieu. Er werd dan ook nagedacht over hoe de vrouw haar zending als 'vrouw' kon vervullen, gecombineerd met buiten huiselijke arbeid. Sommige activisten van de tweede feministische

---

⁵⁴ 'Christelijke arbeidervrouwenbeweging', *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, 741.

⁵⁵ A. OSAER, 'De christelijke arbeidervrouwenbeweging' in E. GERARD, *De christelijke arbeidervrouwenbeweging in België*, 367-411.

⁵⁶ *Ibid.*

golf waren het niet eens met de houding van de KAV en vonden dat de vrouw zich verder moest emanciperen.⁵⁷

De KAV bleef wel hardnekkig doorwerken aan haar visie op vrouwenarbeid en de rechten van de christelijke vrouwen in de samenleving. Ze kreeg hiervoor steun uit een bredere emancipatiebeweging. De traditionele christelijke waarden stonden minder centraal, waardoor de aandacht voor de emancipatie van de vrouw na 1968 toenam. Ook seksualiteit werd openhartiger besproken. De KAV nam het standpunt in dat elke individu de opdracht had voltooiing te vinden in zijn leven, in zowel directe inter-persoonlijke relaties, als in het opnemen van een engagement in de brede samenleving. Mannen en vrouwen moesten beiden de kans krijgen om een harmonisch evenwicht op te bouwen voor het engagement in beide leefwerelden. Het gezin bleef ook in de jaren 1970 een belangrijke eenheid.⁵⁸

De Leebeeck gaf voor de KAV enkele lezingen over de eigen levensstijl van het gezin en publiceerde artikels in het ledentijdschrift *Dageraad*, dat liep van 1949 tot 1973.⁵⁹ Deze artikels hadden gelijkaardige onderwerpen als haar lezingen, zoals het artikel *Het ideaal van een open gezin*.⁶⁰ Dit tweemaandelijks ledenblad wilde een aanvulling zijn voor de leden met een intellectuele belangstelling, zodat ze hun visie op de maatschappij konden verruimen. *Dageraad* richtte zich in vergelijking met het klassieke ledenblad *Vrouwenbeweging* tot een jonger publiek. Ook wilde het een uitdrukking geven aan de blik, verlangens en eisen van de vrouwen van het volk in verband met de grote actuele problemen, zoals opvoeding. Ook algemene cultuur, religie, sociaaleconomische problemen, recht en literatuur kwamen aan bod.⁶¹

De Boerinnenbond was als een vereniging voor plattelandsvrouwen, ouder dan de KAV. Ze werd al in 1911 opgericht. In de periode van 1945 tot 1959 probeerde ook deze 'vrouwenvereniging' zich aan te passen aan de veranderde levensomstandigheden, maar de bestuursstructuur met een sterk centraal gezag kende nog een grote continuïteit met de periode voor de Tweede Wereldoorlog. De klemtoon lag, net als in de jaren 1930, op

---

⁵⁷ A. OSAER, 'De christelijke arbeidersvrouwenbeweging', E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging in België*, 367-411.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.10: voordracht voor KAV Nieuwpoort over het gezin in een nieuwe wereld, 1962.

⁶⁰ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 14.2: Artikel voor *Dageraad* over het ideaal van een open gezin, s.d.

vorming van huishoudelijke taken van de leden en verzorging van moeder en kind. Binnen de Boerinnenbond werd er belang gehecht aan het behoud van de christelijke waarden in het gezin en de maatschappij. Verder nam in de periode van de Tweede Wereldoorlog tot 1959 het aantal leden sterk toe en evolueerde dit verder doordat ook niet-boerinnen lid konden worden.⁶² Alle vrouwen mochten lid worden, op de leden van de KAV en CMBV na. Dit zorgde wel voor spanningen met de KAV.⁶³

In de jaren 1960 lag de nadruk in de Boerinnenbond op de persoonlijke inzet van de vrouwen, want die was volgens hun nodig voor de eigen geloofsovertuiging in de pluralistische maatschappij. Continu met de voorgaande periode was de aandacht voor de huishoudelijke opleiding van de leden. Ook werden de leden, net als bij de KAV, opgedeeld in verschillende groepen, zoals die van de jonge gezinnen.⁶⁴ De Leebeeck zal ook aan de hand van die verschillende groepen haar lezingen opbouwen om zich naar een specifiekere doelpubliek binnen de vereniging te kunnen richten. Een voorbeeld daarvan is de lezing *Moeders opvoeden tot zelfstandig denkende vrouwen* in 1957, die De Leebeeck gaf aan jonge moeders binnen de Boerinnenbond van Leuven.⁶⁵

Na 1965 kende deze vereniging wel een daling van het aantal leden, mogelijk doordat de KAV-gilden in stijgende lijn toenamen. Daarom besloot de Boerinnenbond om van naam te veranderen en door te gaan als Katholieke Vereniging van Landelijke Vrouwen. Dit zorgde dan weer voor een toename van het ledenaantal, omdat ze zich niet meer specifiek naar boerinnen richtte. Verder werd de aandacht voor strikt katholieken en de verbondenheid met de Kerk wat versoepeld na het Tweede Vaticaans concilie (1962-65). De KVLV droeg bij tot een ruimere bewustwording van een grote groep plattelandsvrouwen, hoewel ze de traditionele rol van de vrouw niet in vraag stelde. Hier verschilde de KVLV van de KAV, die een vernieuwde rol voor de vrouw wel centraal plaats in hun discours. Ook engageerde de KVLV zich minder voor de emancipatie van de vrouw op vlak van arbeid.⁶⁶

---

⁶¹ E. FLOUR e.a., *Bronnen voor de vrouwengeschiedenis in België. Repertorium van de feministische en vrouwenpers 1830-1994*, 2 vol., Brussel, 1994, 41-42.

⁶² L. RENS, *De Boerinnenbond 1945-1971*, Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 1985, 86-88.

⁶³ *Ibid.*, 156.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.3: voordracht voor Boerinnenbond Leuven over de houding van het intellectuele jonge meisje, 1948.

⁶⁶ L. RENS, *De Boerinnenbond 1945-1971*, 156.

De CMBV is in vergelijking met de KAV en de KVLV een jonge en kleine 'vrouwenvereniging'. Pas in 1950 kreeg de beweging van christelijke middenstandsvrouwen vorm. Toch werd deze beweging gezien als een indringer door de KAV, omdat de CMBV zich richtte op stedelijke gebieden en niet op het platteland. Voor 1965 was de aandacht van deze 'vrouwenvereniging' voor de emancipatie van de vrouw beperkt en was er een grote aanwezigheid van geestelijkheid in de nationale besturen. In de periode van 1950 tot 1965 verdedigde de CMBV voornamelijk het recht van de vrouw op arbeid, maar met deze arbeid bedoelde de vereniging de mogelijke hulp die vrouwen uit de middenstand konden zijn in de zaak van hun echtgenoot. Hun visie op vrouwenarbeid verschilde daardoor met die van de KAV, die steeds meer pleitte voor een vrije beroepskeuze van de vrouw buiten het gezin. Over het centrale belang voor de morele en opvoedende rol van de vrouw waren de KAV en de CMBV het wel eens met elkaar. Toch werd het moederschap in de CMBV sterker dan in de KAV en KVLV gezien als een plicht waarvan de vrouw niet mocht afzien.⁶⁷

De CMBV was in haar maandblad cultureel gericht, maar hier achter schuilde wel een uitgesproken elitair beeld van de burger- en middenstandsvrouw.⁶⁸ Dit maandblad, *De Vrouw in middenstand en burgerij*, werd geïntroduceerd in 1951 en bevatte vooral rolbevestigende artikels over het huishouden, de opvoeding van kinderen, mode en godsdienst. Ook in de artikels over beroepsonderwijs en vrouwenberoepen weerspiegelde *De Vrouw* het discours van vrouwen aan de haard uit het begin van de jaren 1950. Naast deze algemene artikels vond de lezer ook nieuws uit de CMBV en werd ze op de hoogte gehouden van relevante wetgevingen en reglementen voor de middenstand. In dit aanbod kwam weinig verandering tot in de jaren 1970. Op inhoudelijk vlak ontwikkelde het blad zich minder snel tot een breed informatieblad dan bijvoorbeeld *Dageraad* van de KAV. Eind jaren 1970 maakte *De Vrouw* wel ruimte vrij voor onderwerpen als abortus, kindermishandeling en homoseksualiteit. De bedoeling van het tijdschrift was dat vrouwen konden meepraten over wat er in de wereld was gebeurd.⁶⁹

De jaren 1960 zorgen ook voor een groei van de CMBV. Grote veranderingen in de sociaaleconomische verhoudingen waren in de CMBV niet aan de orde. Ze bleven rond 1965 balanceren op de wip tussen traditie en vernieuwing. De provinciale kaderdag van 1964 in

---

⁶⁷ R. CHRISTENS, 'CMBV in historisch perspectief', in L. VAN MOLLE, ed., *Vrouwenzaken/zakenvrouwen*, 245-279.

⁶⁸ *Ibid.*

het West-Vlaamse Wevelgem was een belangrijk moment voor de vereniging. Op deze studiedag gaf De Leebeeck een lezing over de plaats van de christelijke vrouw in de toenmalige samenleving voor een volle zaal CMBV-kaderleden. Op haar voordracht volgde een discussie over de gelijkwaardigheid van de vrouw ten aanzien van de man. De conclusies leken op een schuldbekentenis van de CMBV, omdat ze zich te fel gefocust hadden op het traditionele beeld van de vrouw. Haar intellectuele kennis was beperkt door het gebrek aan vorming, waardoor ze zich moeilijker staande kon houden in het beroepsleven. Dit zorgde voor een koerswending in de CMBV.⁷⁰ In november 1966 gingen er vijf commissies van start die instonden voor die problematiek van het vrouwbeeld. Verder wijzigde de CMBV haar doelgroep en vanaf 1975 werd het een christelijke beweging voor vrouwen uit de middengroep, zonder het oubollige etiket van de burgervrouw. Verder wisselde de top van de CMBV tussen 1972 en 1978 bijna volledig.⁷¹

De Leebeeck gaf ook voor deze vrouwenorganisatie een aantal lezingen en publiceerde artikels in hun maandblad *De Vrouw*. De thema's die ze aankaartte waren gelijkaardig aan die van haar lezingen voor de KAV en KVLV, bijvoorbeeld over het gezin in de veranderende tijd.⁷² Belangrijk voor de katholieke 'vrouwenverenigingen' was dat de moeder goed voor haar kinderen zorgde en hen een goede opvoeding gaf. Het grote gezin was niet meer het absolute ideaal. De kwaliteit van de echtelijke relatie kreeg ook meer belangstelling in de CMBV, maar toch volgde de vereniging strikt de katholieke orthodoxie. De 'vrouwenvereniging' was dan ook fel tegen de afschaffing van de maritale macht in 1958. Het zou nog duren tot 1967 vooraleer het ledenblad een artikel publiceerde over anticonceptie. Seksualiteit kreeg een negatieve connotatie en bleef binnen de CMBV in de taboesfeer gehuld. Deze conservatieve opvattingen waren minder sterk aanwezig in het discours van de twee andere 'vrouwenverenigingen' in het katholieke veld.

De KAV, KVLV en CMBV ondernamen op nationaal vlak volledig los van elkaar acties, maar ze wilden wel min of meer dezelfde doelstellingen verwezenlijken. Aanvankelijk kwamen ze voorzichtig op voor de rechten van de vrouw, maar vanaf 1985 ging het

---

⁶⁹ E. FLOUR e.a., *Bronnen voor de vrouwengeschiedenis in België*, 41-42.

⁷⁰ R. CHRISTENS, 'CMBV in historisch perspectief', in L. VAN MOLLE, ed., *Vrouwenzaken/zakenvrouwen*, 245-279.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 14.5: Voordracht voor CMBV over de eisen van de moderne samenleving, 1955.

emancipatorisch denken opnieuw sterker worden en nam de interesse in de politiek toe.⁷³ De structuren veranderden en in de jaren 1980 volgde er nog verschillende gezamenlijke acties rond thema's zoals onderwijs. Belangrijk was het gezamenlijk congres in 1985 tussen de KAV, KVLV en de CMBV. De bedoeling was dat ze samen naar buiten konden treden met eisen op het gebied van 'vrouwenemancipatie door onderwijs en vorming'. Het was belangrijk dat deze drie christelijke vrouwenbewegingen tot gezamenlijke standpunten konden komen om de emancipatie van de Vlaamse katholieke vrouw te bevorderen.⁷⁴

In de loop van de jaren 1960 ging De Leebeek zich minder focussen op de 'vrouwenverenigingen' binnen het katholieke veld en werkte ze meer voor de BGJG. Dit sluit aan bij de verbreding van haar doelpubliek, waarbij ze zich meer ging richten op gezinnen, ongeacht hun politieke of religieuze overtuiging. De Leebeek was actief in het bestuur van de Gezinsbond van 1973 tot 1976. Frans Van Mechelen was toen de voorzitter van Algemene Vergadering van de Bond. Vooraf had deze Bond al een lange periode van ontwikkelingen en accentverschuivingen doorgemaakt. De Gezinsbond was in 1920 opgericht om de belangen van de kroostrijke gezinnen te verdedigen en hervormingen te bevorderen. Het gezin was voor hen de hoeksteen van de maatschappij, dat zijn rechten moest kunnen opeisen. Verder wilde de Bond pluralistisch zijn en geen onderscheid maken tussen de sociale standen, politieke of godsdienstige opvattingen, maar was de facto Vlaams katholiek.⁷⁵

In de jaren 1960 kwam er een verschuiving door de samenloop van gebeurtenissen: in het huishouden kwam er een technologische evolutie en de Bond kon hierdoor meer de nadruk leggen op de culturele en opvoedende taak van de vrouw in het gezin. Deze thema's verdedigde De Leebeek sterk en probeerde ze met behulp van deze Bond over te brengen naar haar gewenst publiek. Bovendien werden er nog andere punten op het programma gezet, zoals een verjonging en vervrouwelijking van het bestuur. De Leebeek was een sterke promotor van de vervrouwelijking toen ze in het bestuur zetelde, maar ze slaagde er niet in om dit verder door te voeren. Ze nam om deze reden ontslag uit het bestuur. Naast voordrachten, schreef De Leebeek voor het ledenblad, genaamd *De Bond*. Het ledenblad was al in 1921 opgericht en gaf voornamelijk informatie aan de kaderleden over

---

⁷³ A. OSAER, 'De christelijke arbeidersvrouwenbeweging', E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging in België*, 367-411.

⁷⁴ *Ibid.*

gezinspolitiek. Ook bezorgde het maatschappelijke, pedagogische en culturele informatie aan de leden-gezinnen.⁷⁶ De artikels van De Leebeek hadden gelijkaardige onderwerpen, net als haar toespraken voor de Bond.

Tot slot had De Leebeek een uitgebreide boodschap voor jonge intellectuele meisjes. Om met deze meisjes te communiceren deed De Leebeek een beroep op meisjesscholen als mediakanaal. Ze gaf al voor haar benoeming tot docent in 1961 aan de KHVA gastcolleges aan meisjesstudenten in de humaniora en het hoger onderwijs. De lessen Gezins- en huwelijkspsychologie die ze vanaf 1961 aan de KHVA doceerde kon ze ruim invullen, maar ze moest hier wel rekening houden met het vooropgestelde curricula van de school.⁷⁷

Deze verenigingen en scholen waren voor De Leebeek de ideale communicatiekanalen, omdat ze hetzelfde doelpubliek voor ogen hadden. Door middel van deze bewegingen kon De Leebeek zowel op regionaal als op Vlaams niveau communiceren met haar beoogde doelpubliek.

2.3.2. Via pers

De Leebeek maakte ook gebruik van de Vlaamse en christelijke pers om haar boodschap over te brengen naar haar doelpubliek. De pers waarvoor ze schreef kan onderverdeeld worden in enerzijds vrouwenbladen en anderzijds algemene Vlaamse kranten en tijdschriften, waar ze haar artikels vanaf de jaren 1960 publiceerde in aparte vrouwenrubrieken. Bijgevolg is het relevant om kort in te gaan op de meest gebruikte tijdschriften als communicatiekanaal.

Een tijdschrift waar De Leebeek vanaf de jaren 1950 regelmatig voor schreef was *Libelle*. Dit Vlaamse tijdschrift werd vanaf 1945 uitgegeven door Uitgeverij De Spaarnestad in Haarlem. De doelgroep beantwoordde aan De Leebeeks publiek en het tijdschrift focuste zich op Vlaamse huisvrouwen uit het milieu van arbeiders, bedienden en kleine bedrijfsleiders met één à twee kinderen tussen de vijftwintig en dertig jaar oud. In het begin van de jaren 1960 werden de rubrieken per thema geordend zoals gezondheid, mode,

---

⁷⁵ E. VAN ISEGHEM, *Historiek van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen: de voornaamste gezinspolitieke acties van de Bond van Grote en Jonge gezinnen van 1978 tot 1992*, Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 1995, 10-11.

⁷⁶ E. VAN ISEGHEM, *Historiek van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen*, 10-11.

⁷⁷ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977, 22-27.

keuken, romans en films. In 1968, aan de vooravond van de zogenaamde 'tweede feministische golf', verscheen er een artikel over beroepsarbeid van de vrouw en moeder dat niet positief uitviel voor de buitenshuis werkende vrouw. Hoewel de positieve kanten op vlak van zelfontplooiing wel degelijk werden erkend, vielen de nadelen onder de vorm van een verwaarloosde echtgenoot en kinderen duidelijk zwaarder uit. Inderdaad was het vrouwenbeeld van *Libelle* dat van de vrouw die eventueel werkte tot ze de geschikte echtgenoot had gevonden, maar zich daarna liefdevol wijdde aan haar man, kinderen en huishouden.⁷⁸ Voor *Libelle* schreef De Leebeek vanaf de late jaren 1940 wekelijks een tekst onder de rubriek 'Ons Gezin', waarin ze voornamelijk schreef over de problematiek binnen het gezin. De thema's varieerden van opvoeding van kinderen tot het respecteren van elkaars hobby's.

In de jaren 1970 kwamen maatschappelijke problemen in *Libelle* meer aan de orde en veranderde de visie op de vrouw, die dit tijdschrift uitdroeg. De belangstelling voor de 'tweede feministische golf' bleef ondanks deze verandering oppervlakkig. De prioriteit lag bij de vorming van een zo groot mogelijk lezerspubliek, maar er moest wel vermeden worden dat een deel van het lezerspubliek zich niet meer in het tijdschrift zou herkennen. Hierdoor bleef de conservatieve houding wel aanwezig. Later fuseerde *Libelle* met *Rosita* en namen ze ook het *Rijk der Vrouw* over, waarin in de jaren 1970 een interview met De Leebeek verscheen. Dit tijdschrift was ontstaan in 1933 en was een damesblad waarin vooruitstrevende ideeën in combinatie met traditionele rubrieken gepubliceerd werden.⁷⁹

Vervolgens schreef De Leebeek in de jaren 1950 vergelijkbare teksten in *De Vlaamse Linie*, een Vlaams katholiek opinieblad, dat in navolging van het Nederlandse weekblad *De Linie* was verschenen vanaf 1948. Het blad steunde lang de Vlaamsgezinden in de katholieke partij. Het tijdschrift werd opgedoekt in 1964.⁸⁰ De Leebeek schreef vanaf de jaren 1950 voornamelijk artikels voor de rubriek 'Gezinsproblemen'. Hier behandelde ze diverse moeilijkheden waarmee het gezin te kampen had, zoals de arbeid van de moeder en de economische waarden daarvan. Ook verzorgde ze de rubriek 'familiedagboek' voor hetzelfde tijdschrift. Dit was meer van een literair genre in de vorm van kortverhalen over een gezin, waarbij telkens een bepaald onderwerp centraal stond. Dit schreef ze aan de hand van

---

⁷⁸ E. FLOUR e.a., *Bronnen voor de vrouwengeschiedenis in België*, 41-42.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ 'De Linie', *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, 881.

ervaringen uit haar eigen gezin. Het had een grote populariteit bij de lezers. De Leebeecks boodschap was in deze verhalen niet zo expliciet, maar ze bekritiseerden wel enkele problemen, die zich in elk gezin voordeden.

De Leebeek stelde zich in de jaren 1970 ook open voor enkele interviews. Zo gaf ze een dubbel interview samen met haar man voor het Tv-programma Kunstzaken van de BRT, waarin ze sprak over de dingen die ze in haar leven gedaan heeft.⁸¹ Vervolgens liet ze zich twee keer interviewen door het weekblad *Ons Volk*, waarin ze de lezers graag liet kennis maken met haar ideeën over de emancipatie van de vrouw. Dit thema werd regelmatig besproken in *Ons Volk*. Interviews waren voor De Leebeek belangrijke vormen van communicatie om haar stem te laten horen bij het publiek. *Ons Volk* kende zijn oorsprong in 1911 als een katholiek gezinsblad. Naast de typische vrouwenrubrieken kwamen actualiteit en sport ook aan bod, onderwerpen die tot de mannelijke sfeer gerekend werden. Na verloop van tijd nam het aandeel van mode, keuken en huishoudrubrieken toe en deed alleen het sportrubriek er aan herinnerde dat *Ons Volk* zich in principe tot een gemengd en katholiek publiek richtte.⁸²

Een tijdschrift van heel andere aard was *Ons Erfdeel*. Dit was Vlaams en meer cultureel gericht. De Leebeecks echtgenoot, Raf Renard had mee de Stichting Ons Erfdeel opgericht, de organisatie die het tijdschrift gecreëerd had in 1957. Het tijdschrift bevat, naast beschouwingen over literatuur, beeldende kunsten, muziek, theater en film, ook artikelen over uiteenlopende maatschappelijke verschijnselen in Vlaanderen en Nederland. Het blad besteedde eveneens aandacht aan taal- en cultuurpolitieke activiteiten.⁸³ De artikels die De Leebeek hiervoor schreef waren veeleer recensies van boeken, die in verband gebracht kunnen worden met vrouwenemancipatie. Een voorbeeld daarvan is het boek van De Weerd: *En de vrouwen?*.⁸⁴ Ook schreef ze in 1983 een artikel over de band tussen de vrouwenemancipatie en de Vlaamse beweging.⁸⁵ Deze artikels hebben een heel andere aard dan de voorgaande en ze richtte zich hier ook tot een algemener Vlaams publiek. Dit staat dan in verband met de evolutie van haar doelpubliek op het einde van de jaren 1960.

---

⁸¹ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977.

⁸² E. FLOUR e.a., *Bronnen voor de vrouwengeschiedenis in België*, 41-42.

⁸³ *Ons Erfdeel: Vlaams-Nederlands cultureel tijdschrift*, 2013 (www.onserfdeel.be)

⁸⁴ M. DE LEEBEECK, 'En de vrouwen?', *Ons Erfdeel*, 19 (1981), 626.

⁸⁵ M. DE LEEBEECK, 'Vrouwenemancipatie en Vlaamse Beweging', *Ons Erfdeel*, 24 (1983), 357-366.

De Leebeeck schreef ook af en toe artikels voor één dagblad, namelijk *De Standaard*. Deze krant was voor de Eerste Wereldoorlog opgericht in de context van de Vlaamse beweging. In de periode wanneer De Leebeeck actief was als schrijfster kon de krant gezien worden als een gematigd Vlaams-voorstrevend katholiek dagblad dat de Vlaamse belangen verdedigde in zover ze niet afweken van de christendemocraten en hun standpunten.⁸⁶ De Leebeeck heeft maar een beperkt aantal artikels voor deze krant geschreven, maar toch is het niet onbelangrijk om deze krant als mediakanaal te vermelden. Het toont aan dat ze zich ook naar algemenere pers wilde richten en niet enkel haar boodschap vorm wilde geven via de vrouwenbladen. Mogelijk werd ze gevraagd om die artikels voor haar rekening te nemen. Ze schreef onder andere een artikel over de vrouw in de politiek in België in de tweede helft van de jaren 1960.⁸⁷

Een belangrijk punt bij de bespreking van deze pers is dat De Leebeeck sporadisch artikels publiceerde, tot enkele per decennium voor sommige tijdschriften. Aan andere weekbladen, zoals *Libelle*, werkte ze wel wekelijks mee. Voor De Leebeeck was het als moeder van tien kinderen eenvoudiger om van thuis uit aan artikels te werken, dan voordrachten en lezingen over heel Vlaanderen te houden. Hierdoor zijn de artikels ook talrijker dan de voordrachten.

2.3.3. Via boeken

Vanaf het begin van haar loopbaan had De Leebeeck de ambitie om romanschrijfster te worden, maar in de jaren 1960 deed ze een beroep op het essayistisch genre om te communiceren met haar doelpubliek. In de late jaren 1960 kende De Leebeecks carrière als schrijfster een hoogtepunt met de publicatie van een aantal boeken. Eén daarvan was het essay *Vrouw zijn: noodlot of keuze* in 1967.⁸⁸ Hiermee wilde De Leebeeck haar visie op de emancipatie naar een groter publiek overbrengen. Dit communicatiemiddel hanteerde ze verder ook om haar ideeën minder wetenschappelijk vorm te geven en toegankelijker te maken. Het essay werd bovendien nog vertaald naar het Duits en het Spaans. In 1969 schreef ze het boekje *Ouders en kinderen van nu: de praktijk van de opvoeding en het gezin*.

---

⁸⁶ *Geschiedenis De Standaard*, 2013 (www.destandaard.be)

⁸⁷ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.8: artikel van De Leebeeck in *De Standaard* over vrouw en politiek, s.d.

⁸⁸ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 1967.

Met dit essay richtte ze zich specifiek naar de ouders binnen het gezin en kon ze een didactische invalshoek toepassen.⁸⁹

Tot slot schreef De Leebeek in 1970 een essay in de bundel *Geluk in de Liefde: inleiding tot het seksuele leven van jong volwassenen* over de beleving van liefde en seksualiteit bij jongeren.⁹⁰ Ze werkte hiervoor samen met twee Duitse mannelijke autoriteiten, namelijk de pedagogen Kurt Seelmann en Gerhard Döring. De Leebeek nam het minder wetenschappelijke hoofdstuk voor haar rekening. Ze kon via haar hoofdstuk in dit essay openlijker haar mening verkondigen over het gebruik van anticonceptie en zich meer richten tot een jeugdiger doelpubliek.

---

⁸⁹ M. DE LEEBEECK, *Ouders en kinderen van nu: de praktijk van de opvoeding en het gezin*, Tielt, 1969.

⁹⁰ M. DE LEEBEECK, e.a., *Geluk in de liefde: inleiding tot het seksuele leven van jong volwassenen*, 1970.

3. MARIA DE LEEBEECK OP HET TONEEL MET...?

Op het nationale en internationale toneel waren er een aantal vrouwen én mannen die met hun streefdoelen rond vrouwemancipatie De Leebeeck geïnspireerd en beïnvloed hebben. Bijgevolg is het relevant om dieper in te gaan op haar voornaamste inspiratiebronnen en andere geëngageerde vrouwen en mannen, die samen met De Leebeeck actief waren in het Vlaamse Katholieke veld.

De vrouwen die voor De Leebeeck als schrijfsters aan de slag gingen, waren nog niet volledig zichtbaar aanwezig op het publieke toneel. Een goed voorbeeld is Maria Elizabeth Belpaire, één van de stichtsters van de KHVA. Rond de vorige eeuwwisseling deed ze haar intrede in het literaire veld, maar een echte centrale rol was toen nog niet weggelegd voor schrijfsters. Het was immers een beroep dat gemakkelijk van thuis uit kon worden uitgeoefend. De positie van de vrouw in de maatschappij werd toen bepaald door de toegang tot onderwijs en de genderverhoudingen met een mannelijke dominantie. Belpaire had zich publiekelijk altijd ingepast in het dominante genderdiscours en ze hield zich ver van al te radicale emancipatorische, laat staan feministische eisen. Openbare optredens vermeed ze in het begin, omdat ze liever in de schaduw bleef staan. Ze had het moeilijk met het doorbreken met het gangbare beeld en de mannelijke activiteiten op het toneel.⁹¹ Hieruit volgt dat het belangrijk is om voor ogen te houden dat het vrouwelijk aandeel op literaire vlak maar zeer geleidelijk aan groeide. Vrouwen worden net als mannen tegelijk bepaald door sociale, politiek en historische omstandigheden en ontwikkelingen.⁹²

De Leebeeck zette vanaf de late jaren 1940 stilaan haar eerste stappen op het publieke toneel, maar daar ging haar studententijd nog aan vooraf. Deze periode heeft veel invloed op haar uitgeoefend en sterk bijgedragen tot de ontwikkeling van haar latere ideeën. Ze kwam in contact met vooruitdenkende vrouwen binnen de katholieke zuil zoals Elizabeth Belpaire. Zij had als één van de stichters van de KHVA belangrijke streefdoelen op vlak van onderwijs voor meisjes met een sterke nadruk op de sociale bewustwording van de vrouw, met de hoop op een aantal persoonlijkheden die het initiatief zouden kunnen nemen in de feministische en/of sociale bewegingen. Ook wilde Belpaire, in overeenstemming met de algemene visie van de 'progressieve' katholieken, een religieuze vorming geven aan meisjes

---

⁹¹ G. REYMNANTS, 'Vrouwen in het literaire veld', *BTNG*, 1(2005), 146.

⁹² *Ibid.*, 147.

met een goed gefundeerde overtuiging.⁹³ Deze idealen van de KHVA zijn dus belangrijk geweest voor de ontwikkeling van De Leebeecks vooruitstrevende ideeën. Maria Verstraeten was in de jaren 1930 directrice van deze hogeschool. Zij was een ongehuwde vrouw, net als Belpaire, en bleef de grondlijnen van Belpaire in de loop van haar carrière nastreven.⁹⁴ De Leebeeck werd later ook een verdedigster van het meisjesonderwijs, een element dat zij duidelijk uit haar vorming meegekregen heeft.

De Leebeeck maakte tijdens haar studententijd kennis met de romans van de Deense schrijfster Sigrid Undset. Undset was geboren in 1882 in Denemarken, maar groeide op in Noorwegen. Undset schreef in de loop van haar leven voornamelijk boeken over thema's uit het dagelijkse leven. Later publiceerde ze het controversiële boek *Jenny* met een sterke nadruk op het vrouwelijk aspect. Het was één van de eerste katholieke geëngageerde vrouwen die opkwam voor de rechten van de vrouw in de maatschappij als voorstandster van het gematigd 'feminisme'. De Leebeeck schreef haar thesis over Undset en verwees later nog uitvoerig en regelmatig terug naar de werken van deze auteur.⁹⁵

In de loop van haar carrière haalde De Leebeeck als voordrachtgeefster en schrijfster veel inspiratie uit werken van een aantal vrouwen die al eerder op het publieke forum aanwezig waren. In het essay *Vrouw zijn: noodlot of keuze* is ze uitvoerig ingegaan op vrouwen die een belangrijke rol speelden in de emancipatie van de vrouw, zoals Maria Baers en Victoire Cappe. Deze pioniersters hadden de basis van de KAV voor de Eerste Wereldoorlog opgebouwd door actie te voeren voor de arbeidende christelijke vrouwen. Baers en Cappe bleven zich engageren voor syndicale en politieke acties en hun persoonlijke loopbaan lag meer in het verlengde van het 'feminisme'. De Leebeeck benadrukte aanzienlijk het belang van hun acties voor de emancipatie van de vrouw in de samenleving. Ook Aletta Jacobs, de eerst Nederlandse vrouwelijke arts, was voor haar een belangrijke feministe geweest.⁹⁶

De voornaamste inspiratiebron van De Leebeeck was Simone de Beauvoir. Naar de werken en standpunten van deze Franse filosofe, schrijfster en feministe verwees De Leebeeck regelmatig. De Beauvoir behoorde tot de generatie publieke Franse intellectuele en werd bekend met het tweedelige boek *Le deuxième sexe* uit 1949 met de meest

---

⁹³ I. SMETS, *Maria Verstraeten en de Hogeschool voor vrouwen*, 36-37.

⁹⁴ *Ibid.*, 135.

⁹⁵ R. BECK, 'Sigrid Undset and her novels on Medieval life', *Books abroad*, Vol. 24, nr 1, 1950, 4-10.

opgemerkte zin: *on ne naît pas femme, on le devient*. De essentie van de Beauvoirs boodschap was de gelijkheid van vrouwen ten opzichte van mannen in de maatschappij. Ze onderzocht hun rol en betekenis in de samenleving.⁹⁷ De Leebeeck greep uitvoerig terug naar dit werk en haar bewondering voor de Beauvoir kan bovendien geplaatst worden in de grotere context van de ‘nieuwe vrouwenbeweging’ van de jaren 1960. Die beweging had zich deze Franse filosofe als boegbeeld toegeëigend en haar boek tot cultboek verheven, maar weinigen hadden de boeken effectief gelezen.⁹⁸

In het katholieke veld waren er in dezelfde periode als De Leebeeck ook een aantal andere geëngageerde vrouwen actief. Deze tijdgenotes hadden De Leebeecks visie ook beïnvloed, maar haar contact met die vrouwen bleef beperkt of was er niet. De Leebeeck verschilde wel van hun door haar groot gezin. Sommige van deze vrouwen bleven ongehuwd en anderen hadden wel voor een gezin gekozen, maar met een kleiner aantal kinderen. De Leebeeck werkte zelfstandig en op zichzelf, maar had wel veel bewondering voor de vrouwelijke activisten. Degenen die hier verder besproken worden, hadden gelijkaardige streefdoelen in het katholieke veld.

In de jaren 1950 en 1960 was Maria Rosseels één van de meest belangrijke tijdgenotes en gelijkgezinden van De Leebeeck. Ze was een getalenteerde schrijfster en journaliste die in hetzelfde jaar als De Leebeeck afstudeerde van het hoger onderwijs en aan de slag ging als onderwijzeres. Later werkte Rosseels voor het Ministerie van Arbeid, waar ze redactiesecretaresse van de uitgeverij De Pijl werd. Ze schreef voor een aantal tijdschriften, zoals *De Courant*, en was bovendien jaren lang redactrice van de film- en vrouwenrubriek van *De Standaard*. De Leebeeck had veel belangstelling voor de literatuur van Rosseels en maakte dan ook een recensie van één van haar romans, gepubliceerd in *De Vlaamse Linie* in 1953. Net als De Leebeeck schreef Rosseels een essaybundel over de verworvenheden van de vrouwenemancipatie in de maatschappij en legde ze de focus op de Katholieke Kerk en de spanning met de moderne tijd. Rosseels zal zich ook voornamelijk binnen katholieke kringen engageren, maar heeft wel een uitgesproken mening over de situatie van de vrouw in de Kerk. Beide vrouwen waren in de jaren 1950 en 1960 aanwezig op het publieke toneel, net op het moment dat er in de Vlaamse katholieke kringen een sfeer van onzekerheid en

---

⁹⁶ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 11.

⁹⁷ L. D. KRITZMAN, ‘Simon de Beauvoir, the paradoxical intellectual’, *PMLA*, Vol 123, 1(2009), 206-207

⁹⁸ L. VAN MOLLE, ‘De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing’, *BTNG*, XXXIV (2004) 3, 363.

vernieuwing heerste. Hun visies komen meestal overeen, voornamelijk op vlak van het geloof in de Kerkelijke dogma's, waar ze beiden kritiek op hadden. Rosseels was wel een prominenter figuur in Vlaanderen dan De Leebeek. Zij koos ervoor om ongehuwd te blijven, waardoor ze haar carrière ruimer kon uitbouwen.⁹⁹

Maria Schouwenaars was eveneens een alleenstaande vrouw met een actieve rol op het christelijke en Vlaamse toneel. Zij liet haar kritische stem horen op het vlak van het meisjesonderwijs en seksuele voorlichting. De Leebeeks standpunten over het onderwijs kunnen min of meer op dezelfde lijn geplaatst worden. Schouwenaars was afkomstig uit de Antwerpse katholieke burgerij en werd inspectrice in het katholieke onderwijs. Ze had in 1949 een boek geschreven over seksuele voorlichting voor meisjes, maar kreeg ondanks haar voorzichtigheid veel kritiek over zich heen.¹⁰⁰ De Leebeek werd geïnspireerd door de ideeën van Schouwenaars, voornamelijk op vlak van het meisjesonderwijs en een goede seksuele voorlichting. Deze voorlichting was in loop van de jaren 1960 steeds minder taboe, waardoor De Leebeek, in vergelijking met Schouwenaars in de jaren 1950, mogelijk geen uitgesproken kritiek kreeg.

Vervolgens waren er in de jaren 1950 en 1960 generatiegenoten van De Leebeek, die verbonden waren met één van de drie christelijke 'vrouwenverenigingen'. Met die vrouwen wisselde De Leebeek sporadisch brieven uit, maar ze bleven zakelijk en gingen, vooral over praktische zaken in verband met het geven van onder andere voordrachten op studiedagen. Maria Jacques was zo'n vooraanstaande figuur binnen de KAV en was hoofdredactrice van hun ledenblad *Dageraad*, een tijdschrift waar De Leebeek ook enkele artikels voor schreef. Jacques had journalistiek gestudeerd en schreef een heel aantal vooruitstrevende romans.¹⁰¹ Sommige vrouwen konden via de KAV verder doorstromen in de politiek. De KAV was de grootste vrouwenvereniging binnen de katholieke zuil en de meeste vrouwen werkte zich vanuit deze vereniging op in de CVP. Deze generatiegenoten, die hun kans waagden op het politiek toneel, vertoonden toch de gelijkenis dat ze hun gezin combineerden met een actieve publieke rol. Wat wel verschillend is, is dat ze niet zo een groot gezin hadden dan De Leebeek. Zij konden op één of andere manier hun gezinstak

---

⁹⁹ A. VERTONGEN, *Het thema van de vrouw in het essayistische en journalistieke werk van Maria Rosseels*, ongepubliceerde licentiaatverhandeling, Katholieke universiteit Leuven, Departement Taal- en Letterkunde, 2011, 6-22.

¹⁰⁰ V. BEEL, 'Diane Keyzer over toen seks nog taboe was', 2004 (www.destandaard.be)

¹⁰¹ 'Maria Jacques (1928-2009)', *ODIS*.

toch samen met een voltijdse job in de politieke context uitoefenen. De Leebeek was meer in het kader van de KHVA en de christelijke ‘vrouwenverenigingen’ te situeren, maar deelde wel de mening van deze vrouwen over verschillende thema’s.

Maria Huys kon als gehuwde vrouw van drie kinderen via de KAV doorstromen in de politiek. Huys was onderwijzeres van beroep en werd provinciaal secretaresse van de CVP in West-Vlaanderen in 1946 en volksvertegenwoordigster tot 1965. Ook Maria Verlackt-Gevaert was een vrouw die zich kon engageren via de KAV. Ze was getrouwd, had vier kinderen en ging net als Maria Huys aan de slag als onderwijzeres. Verlackt engageerde zich in de jaren 1930 en 1940 voor het nationaal bestuur van de KAV en werd later volksvertegenwoordigster. In het begin van de jaren 1970 klom ze op tot Staatssecretaris voor het Gezin. Net als De Leebeek had ze enorm veel belangstelling voor het gezin, maar kon nog een stap verder gaan door haar visies op politiek vlak door te drijven.¹⁰² Een laatste voorbeeld van een katholiek en politiek geëngageerde vrouw is Nora Staels-Dompas. Zij trad op de voorgrond vanaf de jaren 1940 en was eveneens getrouwd. Ze had drie kinderen. Dompas was licentiaat in de Politieke en Sociale Wetenschappen en werd in 1949 stafmedewerkster bij de KAV. Later was ze, met onderbreking, tot 1991, actief als gecoöpteerd senator. Dompas was een sterke voorstander van de gelijke wetgeving voor mannen en vrouwen.¹⁰³ Bovendien was ze ook een verdedigster van het gebruik van anticonceptiemiddelen.¹⁰⁴

Naast deze vrouwen waren er ook een aantal mannelijke geleerden waar De Leebeek haar visie door liet inspireren. Ze citeerde regelmatig uit hun werken en gebruikte hun theorieën als uitgangspunt. De twee voornaamste waren de professoren Buytendijk en Kriekemans, met deze laatste had ze ook contacten. Buytendijk was voor De Leebeek vooral belangrijk omwille van zijn werken over de vrouw als moeder. Hij was van mening dat de vrouw ‘moederlijkheid’ is in de wereld, maar dat ze niet enkel uitdrukking van zichzelf moeten vinden in dat moederschap.¹⁰⁵ Voor De Leebeek vormde zijn theorie een aanknopingspunt voor haar opvattingen over dit onderwerp. Kriekemans moet dan meer

---

¹⁰² R. BECKERS, *Stilte voor de storm ? Een politieke biografie van Maria Verlackt-Gevaert 1970-1976*, ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 2008, 7-8.

¹⁰³ L. VAN MOLLE e.a., *Vrouw en politiek in België*, 348.

¹⁰⁴ M. HEYVAERT, *Nora Staels-Dompas en de emancipatie van de vrouw*, ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 2011, 1-10.

¹⁰⁵ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 103-104.

geplaatst worden in de context van de KHVA. Hij had de opleiding psychologie mee opgericht en uitgebreid.¹⁰⁶ De Leebeeck heeft hem in de jaren 1960 vervangen voor de vakken Gezins- en huwelijkspsychologie en Gezinspolitiek.

Uit deze bespreking kan geconcludeerd worden, dat De Leebeeck lang niet alleen op het publieke toneel van het katholieke veld stond, maar dat ze wel minder aanwezig was dan haar voornaamste tijdgenotes en gelijkgezinden. Deze nationale en internationale intellectuele vrouwen en mannen waren met hun theorieën over diverse thema's voor De Leebeeck leidraden voor de vorming van haar opvattingen en de verdediging van haar standpunten over de vrouw. Ze was minder aanwezig dan anderen binnen het katholieke veld, maar haar ideeën zullen daarom niet minder belangrijk zijn binnen het geheel van de christelijke feministische opvattingen.

---

¹⁰⁶ I. SMETS, *Maria Verstraeten en de Hogeschool voor vrouwen*, 120.

4. 'VROUW-ZIJN' IN DE SAMENLEVING

4.1 Een 'onvoltooide' emancipatie

De emancipatie van de vrouw de grootste revolutie van alle tijden te noemen, kan op het eerste gezicht overdreven overkomen. Zij die de emancipatie zo karakteriseren gaan gewoonlijk nogal van de fantastische stelling uit als zou de helft van het menselijke geslacht, na eeuwen in de minorisatie te hebben berust, plots een inhaalmaneuver uitvoeren waardoor het aangezicht van de menselijke samenleving volledig wordt gewijzigd.¹⁰⁷

Met deze passage nam Maria De Leebeeck op het einde van de jaren 1960 een kritisch standpunt in ten opzichte van de toenmalige verworvenheden op vlak van de vrouwenemancipatie. Voor haar was die emancipatie, ondanks alle progressie, nog niet voltooid. In *Vrouw zijn: noodlot of keuze* blikte ze op een sceptische manier terug op het emancipatieproces na de Tweede Wereldoorlog. De Leebeecks kritiek sluit hier aan bij die van Rita Jolie-Mulier in 1967. Zij was ook van mening dat er een evolutie aan de gang was, maar dat die nog niet vervolledigd was. De vrouw in de Westerse samenleving maakte volgens Jolie-Mulier een crisis door, omdat haar toelating in de maatschappij enkel in theorie verwezenlijkt was. Ze toonde aan dat de vrouw meer waardering moest krijgen als mens in de maatschappij om haar emancipatie te kunnen bevorderen.¹⁰⁸

Zowel de kritiek van De Leebeeck als van Jolie-Mulier sluit aan bij die van de feministische kringen in de jaren 1950 en 1960, die reageerden tegen de formele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in de samenleving. De vrouwenbeweging in België richtte zich toen sterk op de 'gelijkschakeling' van mannen en vrouwen en het doorbreken van de ongelijke status tussen de seksen.¹⁰⁹ Na de oorlog kwam de gezinspolitiek in België centraal te staan, waarbij de vrouwen geïdentificeerd werden met de gezinstak van de vrouw. Het moederschap werd toen het enige geluk en de ideale vorm van ontplooiing voor vrouwen genoemd. Mannen en vrouwen kregen in de samenleving sterk specifieke rollen toebedeeld met stereotiepe denkbeelden tot gevolg.¹¹⁰ Dit scheidend denken verminderde

¹⁰⁷ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 9.

¹⁰⁸ R. JOLIE-MULIER, 'De vrouw in het licht van een evoluerend mensbeeld', *Gids op Maatschappelijk Gebied*, 2 (1967), 107-130.

¹⁰⁹ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België, 1830-2000*, 24-28.

¹¹⁰ D. DE WEERDT, *En de vrouwen?: vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België, 1830-1960*, 170.

geleidelijk aan wanneer meer vrouwen zichtbaar werden op het publieke toneel, wat ook de zogenaamde mannelijke taken in een nieuw daglicht plaatste.¹¹¹

De Leebeeck vond het noodzakelijk om na te denken over de kwesties rond de emancipatie van de vrouw. Voor haar was het belangrijk dat er steeds opnieuw, aan de hand van nieuwe inzichten, over het thema gedebatteerd kon worden om er zo telkens nieuw leven in te blazen.¹¹² Ze verzette zich dan ook tegen de wijd verspreide visie die het emancipatieproces in drie fases indeelde: een eerste fase onder de impuls van het negentiende eeuwse liberalisme waarin het gelijkheidsdenken overheerste, een tweede fase waarin de vrouwen toegang kregen tot de maatschappij, voornamelijk in de vorm van politieke rechten in de periode na de Tweede Wereldoorlog. Toch bleef de traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen min of meer overeind. Een derde en laatste fase ving aan in de jaren 1960, wanneer de vrouw steeds meer buitenshuis ging werken, meer toegang kreeg in het hoger onderwijs en ging nadenken over haar emancipatie.¹¹³ De Leebeeck nam een sceptische houding aan tegenover die laatste fase. Die was volgens haar nog lang niet verwezenlijkt en te optimistisch geschetst.

De jaren 1950 vormden geen dode periode tussen de oorlogsjaren en de woelige jaren 1960. Er werd grondig en discreet studiewerk verricht door onder meer de Nationale Vrouwenraad, maar een duidelijk resultaat in de praktijk bleef afwezig.¹¹⁴ De Leebeeck vond dat de opvattingen van de 'feministische bewegingen' moeilijk konden doordringen in de samenleving. Ze benadrukte dat vrouwen het heft zelf in handen moesten nemen, maar meende ook dat grondig studiewerk nodig was: *Er moet geëist, verdedigd en veroverd worden en ondertussen moet ook waakzaam worden toegekeken dat hetgeen voor beide geslachten toenadering en verrijking bedoeld te zijn de vervreemding door een foutieve aanpak nog niet erger maakt.*¹¹⁵

Voor De Leebeeck was er een dubbel aspect verbonden aan de emancipatie van de vrouw. Dit wil zeggen dat de vrouw wel enkele rechten had verworven, zoals het stemrecht, maar dat ze nog een lange weg moest afleggen om volledig als mens gewaardeerd te worden in de samenleving. De vrouw maakte dus een evolutie door, maar die werd volgens

---

¹¹¹ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.8: Artikel over de emancipatie van de vrouw, 1966.

¹¹² M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 29.

¹¹³ *Ibid.*, 20.

¹¹⁴ L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek*, 45.

¹¹⁵ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 159-160.

haar voor een groot stuk afgeremd door de vrouw zelf. Zo sprak ze in haar teksten over een ‘onvoltooide emancipatie’ en zag ze de gelijkwaardigheid en samenwerking tussen mannen en vrouwen als de oplossing om die emancipatie te voltooien. Voor De Leebeeck moest de evolutie van het opstandige ‘feminisme’ naar een engagement van overleg en samenwerking tussen mannen en vrouwen gerealiseerd worden om de emancipatie te voltooien. *Hopelijk komt de tijd dat er over de vrouw niet meer apart dient gesproken te worden en dat iedere keer als het over de mens gaat het als vanzelfsprekend wordt beschouwd dat de man en de vrouw de norm zijn voor het menselijke.*¹¹⁶

De best geplaatste vrouwen om die emancipatie te voltooien waren volgens De Leebeeck de ongehuwden: *Zij kan de samenwerking het volledigst aan, ze is aan geen imprévu overgeleverd, ze zal gemakkelijk geneigd zijn de nodige beroepsfierheid en ambitie aan de dag te leggen die de gehuwde vrouw zo vaak ontbreekt, ze staat vrijer, draagt haar eigen naam, beslist voor zichzelf, ze heeft minder schuldcomplexen en verscheurdheid, met sociale kritiek of sociale sankties af te rekenen.*¹¹⁷ Uit dit citaat valt af te leiden dat De Leebeeck bewondering had voor de vrouwen die voor een ongehuwd leven kozen. Ze verwees hier impliciet naar haar eigen leven, omdat ze zelf beseftte dat een groot gezin moeilijk te combineren was met een voltijdse functie buiten het gezin. Haar visie past in de context vanaf de jaren 1950, wanneer de alleenstaande vrouwen in België een onderwerp werden van groeiende maatschappelijke aandacht en bezorgdheid. De katholieke vrouwenverenigingen stelde een bescheiden programma op voor ongehuwden, waarin ook gescheiden en ongehuwde moeders een plaats kregen. Zij wilden de alleenstaande vrouw zichtbaar maken in de samenleving.¹¹⁸ De Leebeeck deelde ook deze visie en positioneerde de ongehuwde vrouwen als een soort van ‘stoottroepen’ die de weg naar de maatschappij juist konden voorbereiden voor de gehuwde vrouwen.

---

¹¹⁶ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 30.

¹¹⁷ *Ibid.*, 127.

4.2 Breken met het traditionele beeld: de 'persoonspromotie van de vrouw'

De 'onvoltooide emancipatie' had, aldus De Leebeeck, wel enkele veranderingen teweeg gebracht in de samenleving na de Tweede Wereldoorlog. Een element daarvan was de evolutie in de beeldvorming van de vrouw. Volgens haar was het noodzakelijk om helemaal komaf te maken met het beeld van de vrouw als minderwaardiger persoon dan de man. In de 'vrouwenverenigingen' van het katholieke veld werd er grondig nagedacht over de plaats van de vrouw in de maatschappij. Zo werd er na de lezing van De Leebeeck op het congres van de CMBV in 1964 doorgedaan in de lijn van haar visie op de misleidende beeldvorming van de vrouw, inzonderheid de associatie van vrouwen met lichamelijke seksualiteit.¹¹⁹ Ondanks de welwillendheid van de 'vrouwenverenigingen' om na te denken over dat beeld van de vrouw, benadrukte De Leebeeck sterk het engagement van de vrouw zelf om tot die breuk te komen: *De vrouw moet haar plaats innemen overal waar het kan, of liever nog, overal waar ze het noodzakelijk vindt en zich vooral niet tevreden stellen met de decoratieve rol die de mannen haar in het nieuwe partnerschap zo graag zouden willen zien spelen.*¹²⁰

Mannen hebben bijgedragen tot de vorming van dit vrouwbeeld en daarom vond De Leebeeck dat de man zich ook bewust moest zijn van zijn rol in de vrouwenemancipatie. De vrouw was nog te bang zichzelf zichtbaar te maken in de maatschappij en dit wil zeggen dat de vrouw nog niet drastisch genoeg kon breken met de oude traditionele rollen, bijvoorbeeld die van huisvrouw. Na de Tweede Wereldoorlog was het stereotype beeld van de vrouw in de reclame enorm versterkt door de opkomst van de consumptiemaatschappij, waarin de vrouw een goed geïnformeerde consument werd. De huisvrouw kwam in het centrum van sociale en economische belangen te staan en het huishouden werd zo opgewaardeerd. Ook van de mannen werd er een beeld in de reclame en mode in de jaren 1950 en 1960 gevormd. De kwaliteiten van beide geslachten werden in de verf gezet, maar niet met dezelfde intensiteit. Dit zorgde ervoor dat man en vrouw opgesloten raakten in aparte en complementaire rollen.¹²¹

De Leebeeck stond uiterst kritisch tegenover mode en reclame, omdat beide meewerkten aan de instandhouding van het traditionele beeld van de vrouw: *Zelfs de*

---

¹¹⁸ L. VAN MOLLE, "'Ik heb geen man!' Celibaat en echtscheiding tijdens het interbellum, vertogen en praktijken', in J. KOK, *De levenskracht der bevolking*, Leuven, 2010, 385.

¹¹⁹ R. CHRISTENS, 'CMBV in historisch perspectief', in L. VAN MOLLE, ed., *Vrouwenzaken/zakenvrouwen*, 245-279.

¹²⁰ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 164.

modekreatie die zo graag 'in' is heeft aan dit opbod meegedaan. Terwijl ze de vrouw meer bewegingsvrijheid bezorgde en zich aanpaste aan de veranderde levenswijze, terwijl ze zich leerde voegen naar sommige taaie preferenties van de moderne vrouw die aanvankelijk tegen alle mannelijke verwachtingen inging (korte en later sluike haren, jongensachtige gestalte, losse kleding, pantalons) werd de tendens haar tot seksueel object neer te halen voortdurend opdringeriger.¹²² Deze kritiek laat zien dat de mode de vrouw zagezegd wilde helpen om ongedwongen zichzelf te zijn, maar dat ze zich niet mochten laten leiden door die voorgeschreven regels. De Leebeecks kritiek werd in de jaren 1970 nog scherper met een ongenoegen over de onderschatting en overschatting van de seksualiteit van de vrouw. *Alles wat een handige publiciteit het jonge meisje aanpraat opdat ze meer sexy zou zijn, komt er in de grond op neer dat men haar leert van zichzelf een erotisch voorwerp te maken, een ding dat er om vraagt gegrepen te worden.*¹²³ De Leebeeck verzette zich hevig tegen de associatie van de vrouw met lichamelijke seksualiteit, een gangbare opvatting in de consumptiemaatschappij op het einde van de jaren 1960, begin jaren 1970. Ze verlangde ernaar om het taboe hier rond te doorbreken, omdat de situatie op seksueel vlak nogal precair bleef. Gehuwde vrouwen werden geacht aan de driften van hun man te voldoen. Aangezien er in de jaren 1960 nauwelijks informatie was over seks, hadden mannen geen besef van de noden of verlangens van hun vrouw. Daardoor werd seks als een verplichting voor de vrouw gezien, want verkrachting binnen het huwelijk bestond niet volgens de wetgever.¹²⁴

Door dit vooropgestelde beeld was de vrouw in de decennia na de Tweede Wereldoorlog op zoek naar zichzelf een maakte ze een identiteitscrisis door. De Leebeeck beklemtoonde dat vrouwen naar een houding moesten zoeken om te kunnen breken met het oude beeld van de vrouw dat té stereotype was. Toch vond ze dat dit in haar tijd nog moeizaam verliep en de vrouw het niet gemakkelijk had om zichzelf te zijn: *Hoe moeilijk het ook moge vallen van de oude statische beelden los te komen, hoe sterk op haar beurt de druk moge zijn die van de nieuwe, vlug in elkaar gepaste beelden die door de behoudsgezindheid, de massacultuur of de stille verleiders van reclame en publiciteit, aan iedere bocht van de weg als zovele verkeerstekens voor de vrouw zijn opgesteld, toch zal ze er goed aan doen*

---

¹²¹ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België, 1830-2000*, 20.

¹²² M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 26.

¹²³ M. DE LEEBEECK, e.a., *Geluk in de liefde*, 129.

onverstoorbaar haar eigen weg te volgen.¹²⁵ Op het einde van de jaren 1960 had de vrouw het nog moeilijk met de druk die er uit de media, de mannenwereld en van behoudsgezinden kwam. De media had ongetwijfeld meegewerkt aan de constructie van 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid'. Zij bepalen mee de 'algemene idee' van wat een vrouw/man is, kan, mag, wil en doet. Enerzijds 'reproduceerden' de media het gangbare beeld en hield ze een normerende spiegel voor aan individu en samenleving, anderzijds 'produceerden' de media ook een beeld en kon ze op deze manier beeldveranderingen bewerken.¹²⁶ De Leebeeck verdedigde dat de vrouw voornamelijk haar eigen weg moest proberen te zoeken. Ze benadrukte dat de vrouw, vooraleer ze haar intrede kon maken in de maatschappij, moest breken met de oude traditionele beelden en haar vrijheid moest nastreven.

Dit streven naar vrijheid en breken met de oude traditionele beelden om de stap te kunnen zetten in de samenleving beschreef De Leebeeck in het concept van de 'persoonspromotie van de vrouw'. In ruime zin wilde zij hiermee zeggen dat de vrouw uit het gezin moet durven treden en haar kans in de samenleving moest wagen. Dit sluit aan bij de filosofische stroming van het 'personalisme', dat ontstaan was als een antwoord van Emmanuel Mounier op de sociale, economische, morele en politieke crisis van de jaren 1930. De centrale begrippen hiervan zijn 'persoon' en 'gemeenschap'. Dit wilde zeggen dat de mens enkel tot de ontplooiing kon komen in het kader van de gemeenschap. Na de Tweede Wereldoorlog werd dit personalisme een onderdeel van de christendemocratische doctrine, waarbij de nadruk lag op de individuele verantwoordelijkheid. Later werden die persoonswaarden van de christendemocraten meer in verband gebracht met het christelijke geloof.¹²⁷ Dit personalisme is terug te vinden in De Leebeecks visie op de emancipatie van de vrouw. Ze citeerde Mounier in *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, om aan te tonen dat ook de vrouw een kans moest krijgen om als mens gewaardeerd te worden. Door de stap te zetten in de maatschappij kon de vrouw zich ten volle ontplooien en haar 'zelfrealisatie'

---

¹²⁴ W. TROMMELMANS, *Vlaanderen vrijt! 50 jaar seks in Vlaanderen*, Antwerpen, 2006, 19.

¹²⁵ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 73.

¹²⁶ S. BOUTELIGIER, *Penelope: constructie van vrouwelijkheid op de Vlaamse televisie 1955-1966: een analyse*, Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, 2005, 127.

¹²⁷ M. PRENEEL, *Het hoopvolste deel van ons volkslichaam: krachtlijnen van de CVP-gezinspolitiek, 1945-1965*, ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, 1994, 31-48.

verwezenlijken. De vrouw had, aldus De Leebeeck, een persoonlijke verantwoordelijkheid als mens in de samenleving.¹²⁸

Het concept van de 'persoonspromotie van de vrouw' is al vroeg in De Leebeecks teksten terug te vinden. Zo besprak ze de combinatie van een gezin met een taak in de maatschappij in haar lezing *De ideale echtgenote en moeder* in 1948. Toch was De Leebeeck in deze voordracht nog zeer voorzichtig en verklaarde ze dat een voltijdse job niet te combineren was met de gezinstaat. Ook was ze hier nog sterk beïnvloed door de katholieke waarden, waarbij het gezin fundamenteel was voor de samenleving.¹²⁹ In de jaren 1960 werd haar visie op dit vlak ruimdenkender. Vrouwen waren beter opgeleid en de jong gehuwden waagden hun kans op de arbeidsmarkt.¹³⁰ De Leebeeck opteerde voor een mobilisatie van de vrouwelijke arbeidskrachten en benadrukt het element van vrijheid bij de beroepskeuze van de vrouw.¹³¹ Deze visie kwam verder ook overeen met die van de KAV, waarin de belangstelling voor de arbeidende vrouw groeide, mede door de veranderingen in de sociaaleconomische situatie, waarbij de vrouwelijke arbeidskrachten steeds noodzakelijker werden. De KAV bekeek in 1957 de problematiek van de arbeidende vrouw als een sleutelprobleem voor de komende jaren, zoals vermeld in het tweede hoofdstuk.¹³²

Tot slot was er voor De Leebeeck ook nood aan de erkenning van de huishoudelijke taken van de vrouw, omdat het belangrijk was om de 'persoonspromotie van de vrouw' te realiseren. De Leebeeck bedoelde hiermee dat er ook economisch gekeken moest worden naar de taken van de huisvrouw en de taakverdeling binnen het gezin. Al in haar voordracht van 1948 stelde ze: *Waarom zou hij bij gelegenheid de stofzuiger niet in handen nemen?*¹³³ Door de herwaardering van de huishoudelijke taak kon de vrouw ook een leven opbouwen, net als de man, buiten het gezin, plus haar gezinstaat ernstig nemen. Het was vooral belangrijk dat de vrouw gewoon zichzelf kon zijn, maar ze moest wel het heft in handen nemen. De Leebeecks strijdpunt van de 'persoonspromotie' van de vrouw kan nog verder

---

¹²⁸ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 28.

¹²⁹ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.1: Voordracht De Leebeeck voor Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding over de ideale echtgenoot en moeder, 1948.

¹³⁰ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België, 1830-2000*, 67.

¹³¹ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 130.

¹³² A. OSAER, 'De christelijke arbeidersvrouwenbeweging', E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging in België*, 367-411.

¹³³ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.1: Voordracht De Leebeeck voor Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding over de ideale echtgenoot en moeder, 1948.

worden uitgediept aan de hand van twee voorbeelden, namelijk de vrouw in de Kerk en in de politiek.

4.2.1 Vrouw en Kerk

De Leebeeck was zelf een gelovige vrouw en hechtte in haar teksten van de jaren 1950 veel belang aan de traditionele christelijke waarden, waarin het christelijke gezin de hoeksteen van de samenleving vormde. Vanaf de jaren 1950 kwam er een verlangen naar vernieuwing binnen de Katholieke Kerk, ook in enkele vooruitstrevende kringen in België.¹³⁴ Onder invloed van het Tweede Vaticaans Concilie in het begin jaren 1960 ging De Leebeeck steeds meer nadenken over de positie van de vrouw: *Moet de vrouw in de Kerk zwijgen omdat het haar rol is gelovig te luisteren en aldus dieper Gods woord te ontvangen en in de mensheid te laten binnendringen? Mag ze niet meespreken en zeker nooit het woord voeren omdat ze minder geschikt is om objectief een leer in zich op te nemen, de essentiële lijnen ervan in een krachtige syntese samen te voegen, haar op een rationele wijze uit te werken en uit te leggen en na ze herdacht te hebben objectief door te geven?*¹³⁵ De emancipatie van de vrouw in de Kerk dient gekaderd te worden binnen het proces van lekenemancipatie vanaf het einde van de jaren 1950. Dit stoelde op de zogenaamde 'leken theologie' die stelde dat niet alleen geestelijke, maar ook leken ten volle deel uitmaken van de Kerk en er een actieve rol horen te spelen. Hiermee kwam er een reactie tegen de minderwaardige en passieve rol van leken in het verleden.¹³⁶

In het Tweede Vaticaans Concilie van 1962 tot 1965 werden er een aantal hervormingen voorgesteld om de Kerk aan te passen aan de 'moderne' tijd. Zo veranderde de liturgie, opvattingen over huwelijk en familie en kregen vrouwen geleidelijk aan toegang tot de studie van theologie. Toch bleef de 'progressieve' katholieke gemeenschap wachten op een menselijkere houding van het Vaticaan en die kwam er in 1968, toen de encycliek *Humanae Vitae* wereldkundig werd gemaakt. In die encycliek werd er erkend dat er een verschil is tussen seksualiteit en voortplanting, maar geboorteregeling werd wel kordaat afgewezen. De reactie van de katholieke gemeenschap was meestal vijandig.¹³⁷ Ook De

---

¹³⁴ B. LATRE, *Strijd en inkeer: de kerk- en maatschappijkritische beweging in Vlaanderen 1958-1990*, Leuven, 2011, 31.

¹³⁵ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 189.

¹³⁶ B. LATRE, *strijd en inkeer*, 50-51.

¹³⁷ W. TROMMELMANS, *Vlaanderen Vrijt!*, 21.

Leebeeck's kritiek past in deze context en haar visie sluit aan bij die van de 'progressieve' katholieken, die de traditionele rolpatronen steeds meer in vraag gingen stellen.¹³⁸ De Leebeeck was voornamelijk bekommerd om de samenwerking tussen mannen en vrouwen in de Kerk. De meningen rond dit thema waren divers. De conservatieven, zoals de voorstanders van de *Humanae Vitae*, vonden dat dit geen onderdeel moest zijn van het debat over de emancipatie en gelijkheid van de vrouw.

De 'persoonspromotie' en emancipatie van de vrouw had volgens De Leebeeck echter wel een belangrijke invloed gehad op haar plaats in de Kerk. Ze was van mening dat de plaats van de vrouw in de Kerk niet volledig los stond van haar positie in de wereld. Er moest volgens De Leebeeck een nieuwe waardering komen van de vrouw binnen de Kerk, maar ze stelde zichzelf wel de vraag of de Kerk de vrouw hiervoor een kans wilde geven. De Kerk moest dan de emancipatie van de vrouw accepteren: *In ieder geval heeft de kinderachtige en sentimentele godsdienstigheid waaraan te veel vrouwen zich tot nu toe hebben gehecht nog weinig kans. Het geloof zal niet meer kunnen dienen om de vrouw zoet te houden of haar ondergeschiktheid gemakkelijker te doen aanvaarden. Ook het ras van de kwezel heeft voorgoed afgedaan.*¹³⁹ Voor De Leebeeck moest simpelweg alles wat de ongelijkheidsvisie bestendigde of de vrouw ondergeschikt maakte verdwijnen. Het was belangrijk om te voorkomen dat man en vrouw nog meer van elkaar vervreemden binnen de Kerkelijke gemeenschap. Niet enkel binnen de Rooms Katholieke Kerk was dit belangrijk, maar ook binnen de Reformistische.¹⁴⁰

De religieuze vrouw is voor De Leebeeck degene met de belangrijkste opdracht om haar rol in de Kerk op de eisen geweest. Ook in de Kerk moesten de ongehuwde vrouwen het initiatief nemen volgens haar. De religieuze vrouw moest zich durven losmaken uit haar ondergeschiktheid en bewust worden van haar rol binnen de Kerk. De Leebeeck verdedigde dit sterk en gaf ook kritiek op de verwaarlozing van de godsdienstige begeleiding van de kloosterzusters. Ze vond dat de kloosterzusters hun leven als vrouw ook moesten kunnen realiseren. De religieuze vrouwen en de kloosterzusters mochten een vrije keuze hebben in hun engagement en zich open tonen in de maatschappij. De Leebeeck's visie stemde overeen met die van Maria Rosseels die al in 1960 een artikel publiceerde in *De Standaard*, waarin ze

---

¹³⁸ B. LATRE, *Strijd en inkeer*, 101.

¹³⁹ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 197.

¹⁴⁰ *Ibid.*, 188-195.

sprak over 'moderne nonnen'. Rosseels vond dat de religieuze vrouwen zich moesten aanpassen aan de 'moderne tijd'.¹⁴¹ De Leebeek beargumenteerde verder dat de emancipatie van de religieuze vrouwen ook een invloed zou hebben op gehuwde en alleenstaande vrouwen, als 'stoottroepen'. Zo konden zij hun nieuwe rol in de Kerk gemakkelijker ontdekken. De gehuwde vrouw moest uit de gesloten ruimte van het gezin treden en de kloosterzuster uit het klooster om zo een rol te kunnen spelen in de Kerk.¹⁴² Ze wilde haar publiek duidelijk maken dat het dialoog tussen mannen en vrouwen ook in de Kerk op gang gebracht moest worden.¹⁴³

In de jaren 1970 probeerde De Leebeek haar ideeën rond de positie van de vrouw in de Kerk om te zetten in de praktijk. Ze richtte in 1972 mee, binnen het Interdiocesane Pastoraal Beraad, de werkgroep op die instond voor de bevordering van de samenwerking tussen man en vrouw in de Kerk en de samenleving. De doelstellingen van de commissie waren ruim opgevat. Ze wilden in eerste instantie dat mannen en vrouwen een gelijke waardering en verantwoordelijkheid kregen in de Kerkelijke gemeenschap.¹⁴⁴

Niettegenstaande de inzet had deze werkgroep niet veel invloed kunnen uitoefenen. De Leebeek verklaarde in een interview: *Ik vond dat die Raad geen echt inspraakorgaan was geworden. Alles werd daar behandeld van op hoog niveau en er werden fantastische teksten uitgewerkt maar de honger van de verwachting van de gelovige komt daar niet aan bod. Er werd nuttig werk gedaan maar er gebeurde weinig.*¹⁴⁵ De Leebeek stapte dus al in 1974 terug uit deze raad. Ze maakte duidelijk dat de 'persoonpromotie' van de vrouw in de Kerk begin jaren zeventig nog een lange weg had af te leggen.

4.2.2 Vrouw en politiek

De Leebeek zette haar eerste stappen op het publieke toneel toen vrouwen ook stemrecht kregen. Ze heeft de intrede en de opmars van de vrouw in de politiek voor een groot deel meegemaakt. Op 27 maart 1948 kregen de Belgische vrouwen bij wet actief stemrecht voor de wetgevende verkiezingen. De wet van 26 juli 1948 voegde daar het stemrecht voor de provincieraadsverkiezingen aan toe. Dit zorgde niet voor een grote mentaliteitswijziging. Het

---

¹⁴¹ B. LATRE, *Strijd en inkeer*, 51.

¹⁴² KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeek*, nr. 9.8: artikel over de emancipatie van de vrouw in de Kerk, 1967.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeek*, nr. 9.8: opdrachtomschrijving werkgroep samenwerking man en vrouw in de Kerk, 1972.

effect van de door vrouwen verworven politieke rechten werd onmiddellijk afgezwakt en er werd een mentale scheidingslijn aangebracht tussen het mannelijke en vrouwelijke politieke gedrag. Ook ging de politieke voorkeur van de vrouwen vanaf toen nog niet uit naar vrouwelijke kandidates.¹⁴⁶

In de jaren 1950 spendeerden de Vlaamse partijen weinig aandacht aan de politieke vorming van vrouwen. De boodschap die ze uitdroegen naar de vrouwen toe steunde nog steeds op het patriarchale model: namelijk tot steun en toeverlaat dienen voor de politieke strijd van hun vader, echtgenoot of zoon. De jaren 1960 hadden een heel ander karakter. Het was in die periode dat de visie van De Leebeek op de vrouw in de politiek stilaan vorm kreeg. De vrouwenstaking in 1966 in Fabrique Nationale D'Armes in Herstal kreeg niet veel aandacht omdat de politiek toen sterk gedomineerd werd door de communautaire kwestie. Raf Renard, de echtgenoot van De Leebeek, speelde een belangrijke rol in de realisatie van de taalwetgeving van 1962-1963 en De Leebeek maakte die politieke ontwikkelingen van kort bij mee. Intussen kregen vrouwen stilaan een groter aandeel op de arbeidsmarkt en in het hoger onderwijs, maar toch daalde hun aantal in het parlement in de jaren 1960.¹⁴⁷

Na die fameuze staking in 1966 begon de ontgoocheling over de plaats van vrouwen in de Belgische politiek door te klinken. De Leebeeks visie op de vrouw in de politiek paste binnen deze algemene tendens. In een artikel in *De Standaard* uitte ze haar kritiek op de beperkte vrouwelijke medezeggenschap in België.¹⁴⁸ Ze maakt de vergelijking met andere Europese landen, waar het percentage toen hoger lag. Ze hoopte dat de vrouwelijke vertegenwoordiging in de Belgische politiek nog ging toenemen. Vrouwen moesten een 'politiek partnerschap' durven aangaan, want daar was het volgens haar om te doen. Hiermee bedoelde De Leebeek een gelijke vertegenwoordiging van de geslachten op de verkiezingslijsten, om de samenwerking tussen mannen en vrouwen ook in de politiek te bevorderen.

In 1965 werd dan de eerste vrouwelijke minister benoemd. Marguerite De Riemaekers-Legot werd Minister van Gezin.¹⁴⁹ Dit was voor De Leebeek een belangrijk moment, maar ze was ontevreden over de verkiezingen en de vrouwelijke

---

¹⁴⁵ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977, 66.

¹⁴⁶ L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek*, 39-43.

¹⁴⁷ *Ibid.*, 45-49.

¹⁴⁸ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeek*, nr. 9.8: artikel in *De Standaard* over vrouwen in de politiek, sd.

¹⁴⁹ L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek*, 49.

vertegenwoordiging in zijn geheel in 1965. De Leebeeck deed in het artikel in *De Standaard* een oproep: *om de nu reeds voorhande kansen voor honderd procent waar te maken zal er een bewuste inzet van vrouwelijke solidariteit boven alle organisaties heen nodig zijn, een verschijnsel waaraan we, de stakingen in de FN fabrieken uitgezonderd, tot nu toe niet zijn gewend.*¹⁵⁰ De groeiende bewustwording, politieke vorming, planning en gedurfd engagement van de vrouwen was voor De Leebeeck van betekenis, maar boven dit alles stond de onderlinge solidariteit. Naast de gelijkheid van de vrouwen op de verkiezingslijsten, was het voor haar ook belangrijk dat vrouwen zich samen gingen engageren in de politiek om een grotere drukkingsgroep te worden.

De Leebeeck ging nog specifiek in op de samenwerking tussen mannen en vrouwen binnen de politiek. Ze kaderde de politieke samenwerking tussen de geslachten in de ruimere context van de samenleving in zijn geheel. Ze trachtte te verklaren waarom mannen vrouwen minder geschikt vonden voor een politieke verantwoordelijke functie. De Leebeeck verklaarde dat vrouwen zichzelf ook ongeschikt vonden voor een politieke rol. Dit was het oudste en meest gehoorde argument om de minimale aanwezigheid van vrouwen in de politiek te verklaren. Het is terug te brengen tot een semi-biologische redenering dat vrouwen zogezegd ‘van nature’ een afkeer hebben van politiek. Ook was het een gevolg van de houding van de meerderheid van vrouwen, want voor velen bleef de gezinstak veruit prioritair. De alleenheerschappij van mannen in de partijen zorgde er voor dat weinig vrouwen konden deelnemen aan de verkiezingen, maar wat De Leebeeck niet aanhaalde als verklaring was dat de voorrang, die mannen gaven, aan hun carrière als normaal werd beschouwd. Het was ‘onvrouwelijk’ wanneer vrouwen het accent op hun loopbaan zouden leggen.¹⁵¹

In *Vrouw zijn: noodlot of keuze* maakte De Leebeeck nog de vergelijking tussen de verschillende Europese landen op vlak van vrouwelijk politiek medezeggenschap, net als in het artikel in *De Standaard*. Dit deed ze om haar betoog kracht bij te zetten en duidelijk te maken dat het om een Europees probleem ging. Opmerkelijk is dat ze in dit hoofdstuk kritiek had op de katholieke ‘vrouwenverenigingen’ omwille van hun passiviteit. De Leebeeck vond dat juist die verenigingen de kans hebben om druk uit te oefenen en stelt sceptisch: *Ze [vrouwenverenigingen] zullen de vrouw wel geven waar ze recht op heeft, zodra het*

---

¹⁵⁰ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.8: artikel in *De Standaard* over vrouwen in de politiek, sd.

¹⁵¹ L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek*, 322-324.

opportuun is, zoals dat heet, maar opkomen voor haar rechten laat staan ze opeisen, zoiets staat onvrouwelijk! De Leebeeck pleitte voor een politiek partnerschap, waarin beide geslachten elkaar respecteren. Dit was voor haar heel belangrijk voor de toekomst en de 'vrouwenverenigingen' zouden dit via 'politiek partnerschap' perfect kunnen verwezenlijken. Ze beseftte dat vrouwen in de politiek, net als in de Kerk, nog een lange weg hadden af te leggen.¹⁵²

De Leebeeck had op het einde van de jaren 1960 al een felle uitgesproken kritiek op de lage vertegenwoordiging van de vrouw in de Belgische politiek. Haar visie zal voor een groot deel aansluiten met de plotse feministische agitatie in het begin van de jaren 1970. Dit was geen politieke beweging in strikte zin, maar heeft wel het debat over de maatschappelijke situatie van vrouwen sterk opengetrokken en er een theoretische en filosofische dimensie aan toegevoegd. De feministes oordeelden dat vrouwen in de politiek in een doodlopende straat belandden. Het 'feminisme' van de jaren 1970, met de Dolle Mina's, was meer een activistisch, dan een traditioneel 'feminisme'.¹⁵³ De Leebeeck had veel respect voor deze jonge strijdvaardige vrouwen, maar behoorde naar eigen zeggen op zestigjarige leeftijd eerder tot de 'oude' vrouwenbeweging. De Leebeeck zei in een interview: *Ik vind het een sympathieke een speelse beweging die met haar stunts de publieke opinie af en toe eens een flinke schok geeft.*¹⁵⁴ Ondanks haar kritiek op de Belgische politieke vertegenwoordiging van vrouwen blijft De Leebeeck wel positief over de toekomst. Zelf heeft ze nooit de ambitie gehad om zich op politiek vlak te engageren.

---

¹⁵² M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 173.

¹⁵³ L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek*, 53-58.

¹⁵⁴ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 12: Interview met De Leebeeck in *Ons Volk*, 1973.

5. HET MEISJESONDERWIJS EN DE 'VROUWELIJKE WAARDEN'

De Leebeeck had een algemene visie op de vrouwenemancipatie en was ook een verdedigster van beter onderwijs voor meisjes. Voor ze haar kritiek op dit domein vorm gaf, had het onderwijs in België al enkele ontwikkelingen doorgemaakt.

De socio-economische ontwikkelingen na de Eerste Wereldoorlog hadden de nood aan een betere scholing voor de bevolking aangescherpt. De scheidingslijn tussen de klassen werd een stukje gesloopt door de invoering van de leerplicht voor alle jongens en meisjes. Toch hadden de maatschappelijke verschuivingen tijdens het interbellum geen grote invloed op de stereotiepe boodschap die het onderwijs naar meisjes en jongens uitdroeg. Het traditionele gezinsideaal hield stand en won opnieuw aan invloed na 1945. De idealisering van de huiselijke haard bleef aanwezig bij de naoorlogse generaties. De scholen droegen, daarmee samenhangend, hetzelfde beeld uit van de ideale taakverdeling tussen man en vrouw in het gezin. Deze rollenverdeling werd vanaf de lagere school aan de leerlingen meegegeven met onder andere specifieke vakken voor jongens en meisjes. Het onderwijs voor jongens evolueerde mee met de wetenschappelijke en technologische vooruitgang en bij de meisjes was voornamelijk het huishoudelijke element belangrijk.¹⁵⁵

De weg naar het hoger onderwijs stond weliswaar al decennia lang open voor meisjes, maar slechts een minderheid kreeg die kans. De Leebeeck zelf startte in 1935 met haar studies Letterkunde aan de KHVA. In die periode bleef het katholieke onderwijs sterk het traditionele gezinsmodel verspreiden, meer dan het officiële onderwijs. De katholieke school zag zichzelf als een toevluchtsoord voor het traditionele christelijke gezin en wilde via het onderwijs de complementariteit van de seksen onderhouden. De meisjes dienden opgeleid te worden voor het gezinsleven en/of de eventuele maatschappelijke actie na de studies als sociaal werkster of verpleegster.¹⁵⁶ De Hogeschool voor Vrouwen, waar De Leebeeck haar studententijd had doorgebracht, was op dit vlak ruimdenkender. Deze school, toen onder leiding van Belpaire, wenste meisjes een goede algemene kennis mee te geven om hen voor te bereiden op een echte maatschappelijke taak, die breed kon worden ingevuld.¹⁵⁷ Met deze taak bedoelde de school, zowel een sociale als een literaire of politieke actie. Deze school was ontstaan als een nieuwe richting naast het traditionele

---

¹⁵⁵ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 46-54.

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ I. SMETS, *Maria Verstraeten en de hogeschool voor vrouwen*, 69-71.

meisjesonderwijs. In de jaren 1930 en 1940 zorgde deze nieuwe uitbreiding van het studieaanbod voor meisjes wel voor verontrusting bij conservatieven, die voorstanders waren van de vrouw aan de haard. Zij vreesden dat meisjes te intellectueel zouden worden en hun taken in het gezin zouden verwaarlozen.¹⁵⁸

De Leebeeck was tijdens haar studententijd sterk beïnvloed geworden door de visie van Belpaire en Verstraeten. Hierdoor werd ze al snel een verdedigster van onderwijs voor meisjes. In haar teksten is het thema van de intellectuele opvoeding van het jonge meisje geen overwegend element, maar haar visie past wel goed in de context van de gangbare debatten over onderwijs in het officiële en katholieke netwerk van de jaren 1950 en 1960. Door de sociale verandering na de Tweede Wereldoorlog waren er in België steeds meer voorstanders van een onderwijsvorm, waarbij jongens en meisjes samen lessen zouden krijgen. Dit kwam geleidelijk aan tot ontwikkeling in het officiële netwerk. Dit gemeenschappelijk onderwijs tussen jongens en meisjes had lange tijd een slechte reputatie. Er was volgens de conservatieven waakzaamheid nodig tijdens de adolescentie omwille van de bewustwording van seksualiteit van jongeren. Het humaniora onderwijs werd zonder veel weerstand gemengd, maar het katholieke onderwijs bleef stevig vasthouden aan het gescheiden principe.¹⁵⁹ Bovendien is De Leebeeck haar visie op het meisjesonderwijs ook te kaderen in de context van de schoolstrijd, die begon in 1954 wanneer de toenmalige Minister van Onderwijs Léo Collard de toelage aan het rijksonderwijs wilde verhogen. Hierdoor zou er een alternatief ontstaan voor het alomtegenwoordige katholieke scholennet. De katholieke zuil kwam hiertegen in opstand. In 1958 werd met het schoolpact deze woelige periode afgesloten. Deze strijd had vooral duidelijk gemaakt dat andersdenkenden zich op geen enkele manier met de katholieke zuil hadden te bemoeien.¹⁶⁰

De Leebeeck gaf kritiek op het toenmalige onderwijssysteem van die jaren in een aantal lezingen. In de voordracht *Opvoeding tot vrouwelijkheid*, die De Leebeeck in 1955 gaf voor het Onze- Lieve-Vrouw Lyceum in Kortrijk, benadrukte ze het belang van de 'vrouwelijke waarden' die via het onderwijs aan meisjes moesten worden meegegeven. *U begrijpt wel, het komt er niet op aan om de meisjes handwerk of kookles of kinderverzorging te leren, wel nee, dat is op het verre na het voornaamste niet, maar wel ter gelegenheid van*

---

¹⁵⁸ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 46-54.

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ W. TROMMELMANS, *Vlaanderen vrijt!*, 11.

*al wat ze studeert haar de zin voor de echte vrouwelijke waarden bij te brengen.*¹⁶¹ De Leebeeck bedoelde met die vrouwelijke waarden de plaats en ‘zending’ van de vrouw in de samenleving. Het was van belang dat het meisje zich daarvan bewust was wanneer ze afstudeerde. Het gaat hier wel om de typische elementen, zoals moederschap en echtelijke liefde, maar De Leebeeck vond dat die altijd op een foutieve manier via het onderwijs werden doorgegeven. Toch gaf ze zelf een vage indruk van die ‘vrouwelijke waarden’, omdat ze die niet concreet voorstelde. Het is eerder te interpreteren als een algemeen pleidooi voor de intellectuele vorming van meisjes, zonder een gedetailleerd uitgewerkt programma. De Leebeeck had bovendien kritiek op de conservatieve katholieken die het principe van vrouwen aan de haard bleven benadrukken. Zij vonden dat meisjes niet thuishoren op een campus. De Leebeeck beargumenteerde dat vrouwen zich wel met meer dingen moesten kunnen bezighouden dan enkel de drie K’s: kinderen, keuken en Kerk. Dit waren volgens de conservatieven de voornaamste vrouwelijke verplichtingen.¹⁶²

In de jaren 1950 werd het meisjesonderwijs nog gekenmerkt door het traditionele karakter. Meisjes die gingen studeren aan de hogeschool, kwamen voornamelijk uit de hogere kringen. De Leebeeck bekritiseerde dat deze meisjes nog rijk trouwden en de kans nog klein werd dat ze een beroep zouden uitoefenen. De focus kwam voor hen uiteindelijk toch op de familiale taak te liggen binnen het gezin, waardoor ze in het traditionele discours vervat bleven.¹⁶³ Met deze kritiek wilde De Leebeeck beargumenteren dat de hervorming van het onderwijs noodzakelijk was, zodat meisjes konden breken met die traditionele rol. Dit uitte ze als volgt: *Daarom is het zo kinderachtig, zo onbegrijpelijke kortzichtig, te geloven dat alles gebeurd is zodra een meisje heeft leren koken en verstellen en kinderen wassen en zo veel andere dingen, die hoe belangrijk ook, enkel de uitwendige kant van haar leven raken.*¹⁶⁴ De Leebeeck wilde haar publiek overtuigen van de vele capaciteiten die de vrouw had, meer dan enkel wat volgens traditionele beelden werden weergegeven. Ze was een

---

¹⁶¹ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.2: voordracht Lyceum Kortrijk over de opvoeding tot vrouwelijkheid, 1955.

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.1: Voordracht De Leebeeck voor Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding over de ideale echtgenoot en moeder, 1948.

¹⁶⁴ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.2: voordracht Lyceum Kortrijk over de opvoeding tot vrouwelijkheid, 1955.

echte voorstander van de intellectuele vrouw, omdat ook zij het initiatief in de emancipatie kon nemen ten opzichte van de ongestudeerde vrouw in de samenleving.¹⁶⁵

De Leebeecks kritiek op de scholing van meisjes in de onderwijsvorm van het lyceum was nog scherper dan voorgaande.¹⁶⁶ Deze meisjesscholen waren in de jaren 1930 opgericht door de staat en zorgde ervoor dat jongens- en meisjesonderwijs geleidelijk aan op dezelfde leest werden geschroeid. Via deze Lycea kregen meisjes de mogelijkheid om een volwaardige klassieke humanioraopleiding te volgen en kregen ze net als jongens rechtstreeks toegang tot de universiteit, zonder eerst toelatingsexamens te moeten afleggen.¹⁶⁷ De Leebeeck wilde breken met de traditionele opvatting van de vrouw binnen het onderwijs en vond dat meisjes ook de kans moeten krijgen om zich persoonlijk te ontplooien, los van hun zogezegde noodlottige bestemming. Dit kon volgens De Leebeeck het beste via een gemeenschappelijk programma voor jongens en meisjes dat volgens co-instructie gedoceerd werd. Het is voor haar belangrijk dat beide geslachten zich samen ontplooien en leren samenwerken. Dit zou dan hun samenwerking later in de maatschappij vergemakkelijken en de relatie binnen het huwelijk bevorderen.¹⁶⁸

In de jaren 1960 breidde De Leebeeck haar kritiek op het onderwijs nog verder uit, waarbij de gelijkheid tussen jongens en meisjes centraal stond. In 1961 was ze gestart als docent van de lessen Gezins- en huwelijkspsychologie en Gezinspolitiek aan de KHVA. Op die manier trachtte ze haar visies aan jonge meisjes door te geven. De Leebeeck legde vooral de nadruk op de noodzaak van een aantal hervormingen in het onderwijs. Ze vond dat er in het katholieke onderwijs nog maar weinig evolutie was opgetreden in vergelijking met het interbellum. Haar kritiek op het onderwijs sluit aan bij haar visie op de emancipatie van de vrouw in haar geheel, wat besproken werd in het vorige hoofdstuk. De focus in het meisjesonderwijs mag niet meer gericht zijn op de gezinstak en jongens zouden eveneens bewust gemaakt moeten worden van die taak. Wat ze vooral wilde duidelijk maken is dat de 'man-vrouwverschillen' ook binnen het onderwijs opgeheven moeten worden, want een meisje leerde een meisje te zijn op school en visa versa. Een co-instructie van het onderwijs

---

¹⁶⁵ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.2: voordracht Lyceum Kortrijk over de opvoeding tot vrouwelijkheid, 1955.

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België, 1830-2000*, 51-55.

¹⁶⁸ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.2: voordracht Lyceum Kortrijk over de opvoeding tot vrouwelijkheid, 1955.

was voor De Leebeeck de oplossing om de discriminatie van het jonge meisje op vlak van onderwijs te laten verdwijnen.¹⁶⁹

Naast co-instructie van jongen en meisjes, verdedigde De Leebeeck op het einde van de jaren 1960 en begin jaren 1970 ook het belang van seksuele voorlichting in het humanioraonderwijs. Net als Schouwenaarts een decennium eerder bepleitte, schreef ook De Leebeeck mee aan een bundel over seksualiteit bij jongeren. Ze nam het minder wetenschappelijke hoofdstuk *De Liefde Leren*, voor haar rekening in het boek *Geluk in de liefde: inleiding tot het seksuele leven voor jonge volwassenen*.¹⁷⁰ In dit hoofdstuk wilde ze voornamelijk jonge mensen duidelijk maken dat de liefde geleerd kon worden door er zin aan te geven. Het was voor haar belangrijk dat ook de waarden rond seksualiteit en liefde werden meegegeven via het onderwijs. De Leebeeck stelde: *Seksualiteit is de kracht waar de hele mens bij betrokken is. Ze is integraal deel van onszelf. Maar het is niet zoals sommige denken of verkondigen een blinde kracht die we niet in de hand hebben. Dat kunnen we wel, of beter gezegd: we kunnen het leren*.¹⁷¹ Verder ging ze ook nog in op thema's zoals vriendschap, liefde tussen ouders en kinderen enzovoort. Het onderwerp 'liefde' was belangrijk voor De Leebeeck en ze wilde jonge volwassenen laten kennismaken met de ontwikkeling van de liefde vanaf de geboorte tot en met het huwelijk tussen man en vrouw.¹⁷²

Hoewel de opvoeding van het jonge meisje geen centraal thema is in de teksten van De Leebeeck, kan wel geconcludeerd worden dat ze enkele belangrijke discussiepunten uit het debat rond onderwijs vanaf het einde van de jaren 1940 tot begin jaren 1970 aan de kaak stelde. Toch waren haar ideeën over het meisjesonderwijs niet specifiek en had ze meer een visie op een globale intellectuele opvoeding voor meisjes, waarbij ook jongens betrokken moesten zijn. De emancipatie van de vrouw moest ook in het onderwijs worden doorgevoerd om zo de 'persoonspromotie' in de maatschappij te vergemakkelijken.

---

¹⁶⁹ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn noodlot of keuze*, 208-213.

¹⁷⁰ M. DE LEEBEECK, 'De liefde leren' in G. DÖRING e.a., *Geluk in de liefde*, 117-146.

¹⁷¹ *Ibid.*, 122.

¹⁷² *Ibid.*, 142.

6. HET GEZIN

Na de Eerste Wereldoorlog deden er zich een aantal transformaties voor in het gezinsleven in heel Europa. Er kwam een vereenvoudiging van de gezinssamenstelling, waarbij het aantal gezinsleden daalde. Zo kwam het kerngezin tot stand. Op vlak van huwelijksleeftijd en vruchtbaarheid zijn er veel verschillen tussen de Europese landen onderling. Vanaf de jaren 1960 kwam er een sterke daling van de vruchtbaarheid in heel Europa. Hier tegenover stonden de familiale relatie tussen, bijvoorbeeld de man en vrouw, die wel een continue patroon met de voorgaande periode hadden. Wel kwam er geleidelijk aan een grotere verdeling van de taken tussen mannen en vrouwen binnen het gezin. Na de Tweede wereldoorlog werd er in Europa veel belang gehecht aan de gezinspolitiek en de evolutie van de gezinswetgeving in het kader van de welvaartstaat.¹⁷³

6.1. Het huwelijk: een *beginpunt*

Het huwelijk was voor De Leebeek gedurende haar hele publieke loopbaan een belangrijk thema als sacrament en als liefdesverbintenis. In de jaren 1940 en 1950 legde ze voornamelijk de focus op de traditionele waarden die met het huwelijk verbonden waren. In een lezing voor het centrum van godsdienstige bezinning in 1956 benadrukte ze sterk het christelijk aspect van het huwelijk. *Het christelijk huwelijk is een ja met zijn drie. De echtelingen geven elkaar hun jawoord, ze geven samen hun ja woord aan God en God geeft hun het Zijne.*¹⁷⁴ Ze beklemtoonde de rijkdom van het sacramentele huwelijk, want voor haar was dat de basis van elk christelijk gezin.

Het huwelijk was voor De Leebeek het absolute beginpunt van het gezin. In de lezing *De houding van het intellectuele jonge meisje tegenover huwelijk en verloving*, gegeven in 1948 voor de Boerinnenbond in Leuven, ging ze dieper in op het concept 'verloving en huwelijk'. De Leebeek hield deze voordracht voor ongehuwde meisjes en benadrukte dat ze het recht moesten hebben tot de keuze van de eigen partner. Toch liet ze merken dat ze niet volledig tegen uithuwelijking was en toonde ze aan dat het een onderdeel was van de volkstraditie en de levensbeschouwing van voor de Tweede wereldoorlog. Het huwelijk was een belangrijk christelijk sacrament, waarin de persoonlijke invulling en liefde een grote rol speelden. Het is voor De Leebeek het begin van een avontuur: *De liefde, verloving en het*

---

¹⁷³ D. KERTZER en M. BARBAGLI, *Family life in the twentieth century*, Londen, 2003, xix-xxx.

*huwelijk blijft tenslotte een avontuur, een avontuur waarbij voortdurend verrassingen mogelijk zijn [...].*¹⁷⁵ Opvallend is dat De Leebeek zich in het begin van haar publieke leven, betreffende het huwelijk, meer aansluit met de traditionele gangbare visie in de maatschappij in de jaren 1950 dan op vlak van onderwijs. Ze gaf geen echte kritiek op het huwelijk, maar ging het belang ervan op een retorische manier verdedigen.

Vanaf de jaren 1950 tot de jaren 1980 kende de huwelijksmoraal in Vlaanderen een belangrijke omslag. Er kwamen vernieuwingen met aandacht voor het personalistische element binnen die moraal. In de jaren 1960 veranderde de opvattingen over het huwelijk door het Tweede Vaticaans concilie.¹⁷⁶ Ook De Leebeek haar visie op het huwelijk evolueerde mee met de tijd en ze nam afstand van het huwelijk als sacrament. Ze legde toen enerzijds meer de nadruk op de echtelijke liefde en de seksuele relatie tussen de man en de vrouw binnen het huwelijk, maar stond anderzijds erg kritisch tegenover seks buiten het huwelijk. De vrouw moest haar vrijheid zagezegd nastreven, ook in de liefde, maar seksuele losbandigheid had daar niets mee te maken.¹⁷⁷ Deze kritiek is goed te plaatsen in de context van de katholieke kringen, waarin de algemene tendens tegen die seksuele vrijheid heerste.¹⁷⁸ Vervolgens werd haar stem kritischer tegenover de echtelijke verbinding tussen man en vrouw en plaatste ze het huwelijk meer in de context van de emancipatie van de vrouw. Ze benadrukte dat seks niet enkel met het mannelijke en liefde niet alleen met het vrouwelijke moest geassocieerd worden. Ze vond dat er in de seksuele relatie tussen man en vrouw binnen het huwelijk een gelijke persoonsvrijheid moest zijn. Hierdoor nam ze een kritische houding aan tegenover de 'wetenschap', die zich in haar ogen te veel met de menselijke seksualiteit bemoeide. *Een hele pseudo-wetenschap en zelf een ontluisterend exhibitionisme maakt ondertussen misbruik van de bres die in vroegere klandestiniteit werd geslagen.*¹⁷⁹ De slaagkansen van de liefde bleven volgens De Leebeek daardoor moeilijk.¹⁸⁰

---

¹⁷⁴ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.10: voordracht Centrum Godsdienstige bezinning over gezin, 1956.

¹⁷⁵ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.3: voordracht Boerinnenbond Leuven over huwelijk, 1948.

¹⁷⁶ J. DE MAYER, 'Relatie en huwelijk in de moderne tijd (ca. 1800-1950). Kerkelijke standpunten en strategieën.' R. BURGGRAEVE, *Levensrituelen: het huwelijk*, Leuven, 2000, 51.

¹⁷⁷ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 92.

¹⁷⁸ J. DE MAYER, 'Relatie en huwelijk in de moderne tijd (ca. 1800-1950). Kerkelijke standpunten en strategieën.' R. BURGGRAEVE, *Levensrituelen: het huwelijk*, 51.

¹⁷⁹ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 92.

¹⁸⁰ *Ibid.*

De nieuwe huwelijksspiritualiteit werd ook door cursussen en voordrachten van de grote christelijke vormingsorganisaties verspreid.¹⁸¹ Hier heeft De Leebeeck ook aan bijgedragen onder andere via haar lessen huwelijks- en gezinspsychologie aan de KHVA. De voordrachten in het algemeen zorgde voor een verademing voor velen tegenover de vroegere zondenmoraal, die tot in de jaren 1950 binnen het traditionele discours zo sterk had door geleefd.¹⁸²

In de jaren 1970 ging De Leebeeck nog verder in op het concept van het huwelijk, waarbij ze sterk de band met liefde ging beklemtonen. Het huwelijk is veranderd in een goede relatie tussen man en vrouw, niet meer gedwongen door de maatschappij.¹⁸³ Voor De Leebeeck kon de liefde geleerd worden tijdens het huwelijk, om de relatie tussen man en vrouw steeds boeiend te houden: *Met het huwelijk is de leerschool van de liefde niet achter de rug. Alleen de voorbereidende cyclus is afgesloten en een nieuwe, hogere cyclus vangt aan. De kans om de liefde te leren en te beoefenen gaat verder. In zekere zin begint ze nu pas voor goed.* Ook ging De Leebeeck in op de toegenomen vrijheid van de vrouw op seksueel vlak en hechtte ze belang aan het liefdesspel binnen het huwelijk, waarbij wederzijdse waardering centraal stond. De Leebeeck besteedde steeds minder aandacht aan de christelijke waarden binnen van het huwelijk. Het huwelijk was nu meer een contract geworden, dat privé is tussen de man en vrouw en tegelijk ook als een contract in de gemeenschap. Het is duidelijk dat De Leebeecks visie op het huwelijk geëvolueerd is ten opzichte van de jaren 1950, waarin ze het huwelijk voornamelijk zag als een verbinding van twee mensen en God.

De Leebeecks opvattingen sloten wel aan bij haar algemenere visie op de emancipatie van de vrouw in de kerk in de jaren 1960. Belangrijk was een meer realistische benadering van de relatievorming en het streven naar het doorbreken van de door de Kerk voorgehouden normen en rolpatronen, samen met een groeiende openheid voor seksualiteit.¹⁸⁴ Wel was De Leebeeck in 1970 nog steeds van mening dat seks enkel kon binnen het huwelijk: *Als u mijn mening vraagt, zeg ik u zonder omwegen dat volgens mij ook nog in onze tijd en juist in onze tijd de totale liefdesgemeenschap thuishoort in het huwelijk.*

---

¹⁸¹ J. DE MAYER, 'Relatie en huwelijk in de moderne tijd (ca. 1800-1950). Kerkelijke standpunten en strategieën.' R. BURGGRAEVE, *Levensrituelen: het huwelijk*, 51.

¹⁸² *Ibid.*, 76.

¹⁸³ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 24: interview met Maria De Leebeeck in *De Bond*, 1971.

Toch was De Leebeeck niet echt afkeurend ten opzichte van de seksuele relatie buiten het huwelijk, maar meende ze wel dat die binnen het huwelijk het beste kon slagen. Dit is voor haar het grote verschil tussen de verloving en het huwelijk zelf. Ook is het opvallend dat De Leebeeck zich amper uitsprak over echtscheiding. Het enige dat ze erover stelde was dat het niet enkel een privébeslissing was, maar het echtpaar ook voor de gemeenschap uit elkaar diende te gaan.¹⁸⁵

Tot slot was De Leebeeck in de jaren 1970 positief over de toekomst en vond ze dat jongeren veel meer kansen hadden om de liefde zelf te ontdekken en te leren in vergelijking met de voorgaande decennia: *De jongeren van nu hebben daar voor veel mogelijkheden die hun voorgangers hebben gemist om van de liefde een succes te maken dat die hoop van nu af alleszins gewettigd is.*¹⁸⁶ De Leebeeck haar visie op het huwelijk evolueerde gedeeltelijk mee met de tijd, waarbij de traditionele christelijke waarden geleidelijk aan verdwenen als voornaamste aspect. De seksuele relatie moest volgens haar worden voorbehouden in het huwelijk, waarbij ze zich wel nog aansloot bij de katholieke visies. Het was voor haar altijd een beginpunt geweest, geen eindpunt.

6.2 Het 'open' gezin

Het gezin behoorde ongetwijfeld tot de kern van De Leebeecks boodschap. In de jaren 1940 en 1950 had ze al een aantal teksten geschreven over dit thema. Ze sloot zich enerzijds aan bij de gangbare visies in het katholieke veld, voornamelijk op vlak van het behoud van de traditionele christelijke waarden en anderzijds keerde ze zich eerder tegen de christelijke patriarchale opvatting. In de eerste helft van de twintigste eeuw werd er door de maatschappij steeds meer aandacht besteed aan de gezinsvorming. Hierbij lag de nadruk sterk op de traditionele rol die de vrouw diende te vervullen binnen het gezin, namelijk die van moeder en echtgenoot. Ook na de Tweede Wereldoorlog bleven die opvatting nog een tijd doorleven, voornamelijk binnen de katholieke kringen, waarbij de traditionele christelijke waarden hoog in het vaandel gehouden werden. Tot 1958 was de man bij wet het hoofd van het gezin en was hij meestal de belangrijkste kostwinner, waardoor mannen en vrouwen in de maatschappij in een kader van aparte complementaire rollen gesloten

---

¹⁸⁴ J. DE MAYER, 'Relatie en huwelijk in de moderne tijd (ca. 1800-1950). Kerkelijke standpunten en strategieën.' R. BURGGRAEVE, *Levensrituelen: het huwelijk*, Leuven, 2000, 76.

¹⁸⁵ M. DE LEEBEECK, *Geluk in de liefde*, 142.

werden. Dit was in de realiteit niet absoluut. In arbeiders- en plattelandsgezinnen werden de werkkrachten van vrouwen wel sterk gewaardeerd. Vooral na de Tweede Wereldoorlog werd het duidelijk dat de sterke maatschappelijke veranderingen het gezin gingen beïnvloeden.¹⁸⁷ De Leebeeck's visie op het gezin stond nauw in verband met die contextuele ontwikkelingen. Een aantal elementen ging ze sterk benadrukken in haar artikels en voordrachten over het gezin tot de jaren 1960. Belangrijk is dat ze enkel over het christelijk gezin sprak en geen onderscheid maakte tussen de klassen.

De Leebeeck sprak in een lezing voor de KAV in 1955 over het belang van de eigen 'levensstijl' van het gezin. Ze wilde haar publiek duidelijk maken dat het niet elitair was om een eigen levensstijl op te bouwen en ook arbeidersgezinnen dit konden verwezenlijken. Met die 'eigen stijl' bedoelde De Leebeeck dat de leden van het gezin een eigen levensopvatting dienen uit te werken om zo open te kunnen staan naar de wereld toe. Toch bleef ze in haar teksten vaag over de precieze inhoud van die levensopvatting. Het was voor haar belangrijk dat iedereen zichzelf kon zijn binnen het gezin, maar het mocht geen apart eiland worden, geïsoleerd van de rest van de wereld. Het gezin moest volgens De Leebeeck een toevluchtsoord zijn en een vertrekpunt voor ieder lid. Verder praatte De Leebeeck ook over een 'eigen schepping' en was ze van mening dat het gezin zelf geschapen kon worden als een persoonlijk concept.¹⁸⁸ Hiermee wilde ze kritiek geven op de toenmalige focus in de maatschappij op de gezinsvorming, waarin er volgens haar geen aandacht meer gegeven werd aan dat persoonlijke aspect en de durf om het gezin zelf in te vullen, los van de verwachtingen.

Aansluitend bij de vorming van een eigen levensstijl, is de houding van het gezin tegenover de 'moderne tijd'. Dit was een soort alomvattende term in de katholieke kringen vanaf het einde van de jaren 1950 voor de aanduiding van een reeks uiteenlopende sociaal-culturele veranderingen: welvaart en materieel comfort voor de arbeidersgroep, een beduidende toename van de vrije tijd, de doorbraak van de auto en het tv-medium, de groeiende scholingsgraad, de massale aanwezigheid van reclame en mode in het alledaagse leven, het toenemend aantal buitenshuis werkende vrouwen, de tanende impact van het georganiseerde katholicisme en de toename van de contacten over religies heen. Dit werd

---

¹⁸⁶ M. DE LEEBEECK, *Geluk in de liefde*, 142.

¹⁸⁷ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 13-29.

¹⁸⁸ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.1: voordracht KAV Nieuwpoort over gezin, 1955.

alles gekarakteriseerd als 'modern'.¹⁸⁹ De Leebeeck vond dat het christelijk gezin, zowel gelovig als 'modern' kon zijn. Opvallend is dat ze weer sterk de rol van de vrouw in het gezin in het streven naar dat 'moderne' verdedigde: *Welnu, moest de vrouw haar nieuwe positie in de wereld en al wat ze de laatste jaren op oude vooroordelen en belachelijke taboes veroverd heeft, mede in dienst stellen om aan het moderne christelijke gezin een hernieuwd en aantrekkelijk gelaat te geven, dan zouden we mogen zeggen dat de vrouw eindelijk haar volledige verantwoordelijkheid heeft ontdekt en aanvaard, niet in competitie met de man, maar in echte samenwerking.*¹⁹⁰ Het was voor De Leebeeck belangrijk dat er in het gezin een onderscheid gemaakt kon worden tussen de 'moderne' behoeftes en de levensbehoefte, om zo de spanning met de 'moderne' samenleving om te zetten in levensharmonie, hét voornaamste element van De Leebeeck visie op het gezin. Dit element verkondigde ze meer binnen de CMBV, omdat juist in die burgerlijke gezinnen nog sterk het gesloten ideaal met de vrouw aan de haard overheerste.¹⁹¹

Naast een toevluchtsoord was het gezin voor De Leebeeck ook een 'kern van godsdienstigheid'. Ze bepleitte dit voornamelijk in het begin van haar loopbaan. Voor haar moest het gezin van binnenuit helpen met de herkerstening. De Leebeeck vond dat er nog maar weinig aandacht geven werd aan het geloof binnen het gezin. In de lezing *Het gezin als kern van godsdienstigheid*, wilde ze dan ook een oproep doen aan de ouders. Zij zijn volgens De Leebeeck heel belangrijk voor de overdracht van de godsdienstigheid naar hun kinderen. In de voordracht is dan ook een waarschuwende toon aanwezig. *Als de ouders hun taak zo ernstig opvatten en zo hoog aanslaan bestaat er vanzelfsprekend gevaar dat de ouders steeds naar de dag verschuiven waarop ze definitief in de schaduw moeten treden en, zoals Maria en Jozef in de tempel, aanvaarden dat de kinderen zonder hen en buiten hen de Vader ontmoeten.*¹⁹² De Leebeeck wilde hier vooral mee aantonen dat iedereen in het gezin zichzelf moest kunnen zijn en zijn eigen weg moest zoeken, ook op het vlak van geloof.

Vanaf de jaren 1960 verdwenen het 'traditionele' gezinsmodel en de hiërarchie binnen het koppel van het toneel. Dit proces kan beschreven worden als de desinstitutionalisering van het burgerlijke gezinsmodel. Belangrijke indicatoren hiervoor waren de tweede

---

¹⁸⁹ J. DE MAYER, 'Relatie en huwelijk in de moderne tijd (ca. 1800-1950). Kerkelijke standpunten en strategieën.' R. BURGGRAEVE, *Levensrituelen: het huwelijk*, 133.

¹⁹⁰ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.10: voordracht congres CMBV over de moderne tijd, 1955.

¹⁹¹ *Ibid.*

demografische transitie, onder meer de naoorlogse toename van het echtscheidingstempo, de vruchtbaarheidsdaling na 1965 en de toename van ongehuwd samenwonen. Die trends wijzen erop dat het gezin vanaf het midden van de jaren 1960 hoe langer, hoe minder een institutie is die bij wijze van spreken boven de partners staat. Dit had ook invloed op de geslachts- en gezinsrollen, die minder strikt werden.¹⁹³ De frustraties van vrouwen werden met des te meer kracht verwoord tijdens de tweede feministische golf, die uitbrak in de jaren 1970. Het gezin werd door hun getoond als een plaats van vervreemding voor vrouwen. Feministen eisten dat vrouwen vrij konden beschikken over hun eigen lichaam en vrouwen de gelijkheid ten opzichten van de mannen kregen op alle vlakken, dus ook in het gezin.¹⁹⁴

Deze veranderingen hebben De Leebeek sterk beïnvloed. Ze sprak in haar teksten over het ontstaan van een 'nieuwe wereld', waarin het gezin leefde. Ze beseftte ook dat er zich grote technologische en ideologische veranderingen hadden voorgedaan. Door de invloed en hoge verwachtingen van het Tweede Vaticaans Concilie nam ze afstand van de christelijke waarden en haar standpunt, die het gezin als een godsdienstige kern positioneerde. Haar focus was nu meer gericht op de functie van het gezin in relatie met de samenleving. In een voordracht voor de KAV ging De Leebeek daar dieper op in en wilde ze haar publiek tips geven om beter te kunnen omgaan met de veranderingen in de samenleving, zoals het belang van overleg en dialoog tussen de leden van het gezin.¹⁹⁵ Hiermee samenhangend was het belang van de 'zelfkritische functie' van het gezin. Het was voor De Leebeek belangrijk dat de man en de vrouw in het gezin een kritische houding aannamen in de maatschappij en niet doelloos de richtlijnen van de traditie of het geloof gingen volgen. Het gezin was voor haar de tegenpool van de massale samenleving en daarom benadrukte ze vanaf de jaren 1960 nog sterker het belang van harmonie en openheid.¹⁹⁶ Het gezin was de meest belangrijke eenheid in de samenleving, een plaats van warmte en verbondenheid, die tegenover de koele afstandelijke wereld stond, een element dat al in de 19de eeuw aanwezig was in het katholieke denken. Hieruit valt af te leiden dat ze

---

¹⁹² LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.10: voordracht Centrum Godsdienstige bezinning over gezin, 1956.

¹⁹³ R. LAERMANS, 'Van traditioneel naar open huwelijk', R. BURGGRAEVE, *Levensrituelen: het huwelijk*, Leuven, 2000, 127.

¹⁹⁴ E. FLOUR, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 13-29.

¹⁹⁵ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.10: voordracht KAV Mariakerke over gezin en wereld, 1962.

¹⁹⁶ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.5: artikel over opvoeding voor Dames en Heren, 1973.

een sceptische houding aannam tegenover de consumptiemaatschappij, die voor haar het onmenselijke symboliseerde. De Leebeek stelde in een lezing: *Men dringt ons behoeftes op tot het ondragelijke toe, maar vele van onze echte menselijke behoeftes blijven onvoldaan. Behoeftes aan tederheid, aan warm menselijk contact, aan stilte en bezinning, aan genieten en spelen, aan verwondering en bewondering.*¹⁹⁷

De Leebeek bleef steeds met een maatschappijkritische ondertoon het belang van het gezin benadrukken. Haar denkbeeld over het gezin evolueerde van een godsdienstige kern naar een kern, die menselijke is, waarin iedereen volledig zichzelf kon zijn, los van de veranderde samenleving.

6.3 'Zijn er nog moeders?'

Dit was de vraag waar De Leebeek in haar teksten een antwoord op probeerde te zoeken. Ze was bekommerd om de precieze plaats van de vrouw als moeder in de maatschappij en vond dat de moederlijke functie *in het licht van de nieuwe tijd* opnieuw gewaardeerd moest worden. Het belang van de rol en positie van de moeder in het gezin werd door haar hoog in het vaandel gedragen, waardoor ze het moederschap tot op zekere hoogte ging vereren en idealiseren.

In eerste instantie wilde De Leebeek breken met het ideaalbeeld van de moeder in de maatschappij: *Voor het kind was de vrouw in de wieg gelegd en als ze geen moeder werd kon ze alleen diep rampzalig zijn, tenzij ze haar onvervulde verlangens wist te sublimeren, en ook dat was dan nog tot in de puntjes voorgeschreven.*¹⁹⁸ Ze keerde zich tegen de opvatting dat moeder worden het enige was wat de vrouw kon volbrengen in haar leven. De Leebeek wilde haar vrouwelijk publiek al vanaf het einde van de jaren 1940 duidelijk maken dat ze als moeder ook nog andere dingen konden en mochten doen. Vrouwen hadden zelf nog te vaak vooroordelen volgens De Leebeek en meenden dat ze geen tijd hadden om nog andere dingen te doen dan enkel moeder en echtgenote te zijn.¹⁹⁹ De Leebeek wilde voornamelijk de vrouwen wakker schudden en duidelijk maken dat er in combinatie met het moederschap ook een plaats voor vrije tijd kon zijn: *ik geloof echt niet dat vele vrouwen in alle oprechtheid genoeg hebben aan hun moederschap. En ik weet niet waarom men het voorhoofd fronst als*

---

¹⁹⁷ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.10: voordracht Gezinnendag Roeselare over gezin, 1972.

¹⁹⁸ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 94.

vrouwen daar ronduit voor uitkomen. Iedereen begrijpt en aanvaardt toch dat een man er niet genoeg aan heeft vader te zijn van kinderen. Waarom is het dan zo moeilijk voor de vrouw hetzelfde te doen? De Leebeek kon goed inspelen op haar publiek omdat ze als moeder van tien kinderen uit eigen ervaring sprak. Ze verklaarde aan haar vrouwelijk publiek hoe ze zelf als moeder nog taken kon doen buiten het gezin en toch haar kinderen en echtgenoot niet tekort schoot. Zelf brak De Leebeek ook met dat ideaalbeeld: *Later toen ik zelf kinderen heb gekregen heb ik geleerd dat de waarheid nog anders was [...] Maar om dit veranderend inzicht ook daadwerkelijk in mijn leven waar te maken heb ik, zoals de meeste vrouwen van mijn generatie, het éne ideaalbeeld na het andere moeten verwijderen uit de niet onfraaie beeldengalerij die ik, met het oog op later, had bijeengebracht.*²⁰⁰ Opmerkelijk is dat De Leebeek hier de beroemde zin van Simone de Beauvoir *on ne naît pas femme, on le devient* zelf belichaamd.

Haar kritiek op het ideaalbeeld van de moeder ging nog een stap verder door de verdediging van de eigen keuze van de vrouw om moeder te worden. Dit kaderde in de mentaliteitsveranderingen in onder andere het moederschap en in de feministische opvattingen van de jaren 1960. Ze hield zich voornamelijk bezig met de vraag wat het moederschap nog betekende in de samenleving. De kern van haar visie die ze aan haar publiek meedeelde ging over de mogelijkheid tot het moederschap die de vrouw heeft, niet de verplichting. *De vrouw is niet het wezen dat moeder moet worden maar dat moeder kàn zijn.*²⁰¹ De Leebeek keerde zich tegen de opvatting van het lichamenlijk determinisme van de vrouw om kinderen te baren. Ze vond dat de vrouw een menselijke bestemming had die veel meer inhield dan het moederschap alleen. Hierdoor kon de vrouw zich op intellectueel vlak ontwikkelen, want de moderne vrouw moest haar moederlijke verantwoordelijkheid kunnen situeren in het geheel van haar menselijke verantwoordelijkheid. Ook op het vlak van het moederschap maakt De Leebeek de associatie met het ‘personalisme’, zoals het vierde hoofdstuk besproken is. Bovendien laat haar visie ook zien dat ze een voorstander was van anticonceptie, hoewel ze zich daar niet expliciet over uitdrukte.²⁰²

---

¹⁹⁹ LEUVEN, KADOC, *Maria De Leebeek*, nr. 9.1: Voordracht De Leebeek voor Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding over de ideale echtgenoot en moeder, 1948.

²⁰⁰ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 95.

²⁰¹ *Ibid.*, 96.

²⁰² *Ibid.*, 106.

In tweede instantie hechtte De Leebeeck belang aan de moederlijke zorg. Ze benadrukte in een aantal teksten hoe belangrijk de moeder was voor haar kinderen met *tederheid als het zuiverste aspect van de moederliefde*. De Leebeeck nam hiermee een kritische houding aan tegenover de tijd waarin sommige kinderen het hard te verduren kregen. De gezinssfeer met het kind centraal is uiterst belangrijk voor De Leebeeck. In de jaren 1950 legde ze dan vooral de nadruk op het belang van de godsdienstige opvoeding en de rol die de vrouw daarbij had. De moeder was een soort van god voor de kinderen die moest zorgen dat de kinderen in contact konden komen met de christelijke God.²⁰³ Later evolueerde haar visie, samenhangend met haar visie op het gezin, dat het vooral belangrijk was dat de moeder er voor zorgde dat het kind zich evenwichtig kon ontplooien in het gezin.²⁰⁴ Het belang van de moeders in de opvoeding van de kinderen werd in de jaren 1960 hoog in het vaandel gehouden. Ook de seksuele voorlichting werd voornamelijk door de moeder gegeven.²⁰⁵ Toch is De Leebeeck contradictorisch in haar visie op het moederschap en vond ze dat de vrouw, ondanks haar keuze, iets miste in haar leven als ze niet voor het moederschap zou kiezen.²⁰⁶ Het blijft voor haar een enorme verrijking voor de vrouw. Naast die idealisering van het moederschap was ze ook van mening dat de vaderfiguur weggecijferd werd in de maatschappij. Daarom ging De Leebeeck vanaf het einde van de jaren 1950 steeds meer nadenken over de precieze rol en positie van de vader in het gezin.

6.4 En de vader?

*De vader is van zijn voetstuk gehaald, in de psychologie noemt men dat 'le meutre du père'. Hij wordt niet meer maatschappelijk bevestigd in zijn gezag. Hij is heel vaak in het gezin de buitenstaander, omdat de rol van de moeder zo centraal is.*²⁰⁷ Met dit citaat maakte De Leebeeck een kritische wending naar de positie van de vader in het gezin en de samenleving. Haar standpunten ten opzichte van de plaats van de vader in het gezin kregen een duidelijke vorm op het einde van de jaren 1960. Dit kaderde binnen haar opvattingen over de samenwerking tussen mannen en vrouwen in de maatschappij. Ze vond ook dat er in het

---

²⁰³ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.3: voordracht meisjesstudent te Leuven over moederlijke zorg, 1956.

²⁰⁴ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.2: voordracht KAV over opvoeding van het kind, 1963.

²⁰⁵ STEVERLYNCK, C., *Als de ooievaar komt...: vrijen, trouwen en moeder worden in de twintigste eeuw*, Tielt, 2000, 36-38.

²⁰⁶ M. DE LEEBEECK, *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, 108.

²⁰⁷ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.9: voordracht BGJG over de vader, 1974.

gezin een herschikking moest komen van de taken tussen de seksen en dat de rol van de moeder overheerste in de samenleving ten opzichte van die van de vader. De Leebeeck legde vooral de focus op de veranderingen in de maatschappij die dit bevorderd hadden, zoals de afschaffing van de maritale macht op het einde van de jaren 1950. De patriarchale hiërarchie kwam toen gedeeltelijk ten einde. De vader kreeg vanaf dan ook een belangrijke rol in het gezin.²⁰⁸

Deze verschuiving wilde De Leebeeck haar lezers graag duidelijk maken, waarbij ze sterk het belang van de vaderfiguur bij de opvoeding van de kinderen benadrukte. Het was belangrijk dat beide ouders de kinderen samen opvoedden en dat de man zijn kinderen ook leerde kennen. Hierbij sluit aan dat De Leebeeck de traditionele rollenpatronen van vader en moeder wilde doorbreken en ze benadrukte dat de vrouw de man niet te fel van zijn kinderen mag afschermen. Ze toonde aan dat het voor het gezin beter zou zijn om naar een harmonie te streven als de vader ook meer ruimte kreeg in de opvoeding. De Leebeeck had bovendien kritiek op de publieke opinie, die steeds meer voorschreef wat de vader moest doen. Er werd daarbij sterk verwezen naar de oude vaderidealen, waarbij de vader enkel nodig was om het gezin vooruit te helpen op financieel vlak. De Leebeeck vond dat de samenleving de vader ook een kans moest geven om een vader te zijn voor zijn kinderen. Ze doet een aantal voorstellen die dit zouden kunnen bewerkstellingen, zoals een eventueel bevallingsverlof voor vaders.²⁰⁹

Er kan geconcludeerd worden dat het vaderschap belangrijk was voor De Leebeeck. Mannen en vrouwen moesten dus niet enkel in de samenleving aan elkaar gelijk zijn, maar ook in de opvoeding moesten ze een gelijk aandeel hebben. De Leebeeck besloot haar voordracht voor de Bond van Grote en Jonge Gezinnen als volgt: *De vader is zijn voetstuk en glorie kwijt. Hij is zichzelf mogen worden, partner van zijn vrouw en vader van zijn kind, deelnemend aan hun leven. Het vaderschap is geen geperformeerde rol meer, maar een persoonlijke opgave.*²¹⁰

---

²⁰⁸ J. DE MAYER, 'Relatie en huwelijk in de moderne tijd (ca. 1800-1950). Kerkelijke standpunten en strategieën.' R. BURGGRAEVE, *Levensrituelen: het huwelijk*, 51.

²⁰⁹ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr.9.9: artikel over vaderschap in *De Bond*, 1973.

²¹⁰ KADOC, LEUVEN, *Maria De Leebeeck*, nr. 9.9: voordracht BGJG over de vader, 1974.

BESLUIT

Maria De Leebeek (1914-1984) heeft in de loop van haar leven haar eigen stelling *Vrouw zijn: noodlot of keuze* ongetwijfeld belichaamd. Ze maakte de keuze om zich als gehuwde moeder van tien kinderen te engageren op het publieke toneel van het katholieke veld, drie decennia lang. Dit onderzoek trachtte aan de hand van een goede bronnenselectie kritisch weer te geven welke ideeën en standpunten De Leebeek gedurende haar loopbaan als voordrachtgeefster en schrijfster verdedigde en waar ze te positioneren is onder de vlag in het brede veld van het 'feminisme' in Vlaanderen.

Achter de stelling *vrouw zijn: noodlot of keuze* dient een vraagteken geplaatst worden. De Leebeek koos voor het moederschap en voor een publieke loopbaan, maar kon door haar moederschap haar literaire ambitie niet ten volle realiseren. Hierdoor werd haar later dan ook de typische vraag gesteld hoe ze haar publieke loopbaan kon combineren met haar rol als huismoeder. De Leebeek antwoordde als volgt: *'Ik moest het doen, ik kon niet anders. Wel heb ik weinig gedaan van wat ik wilde doen want met tien kinderen kon er geen sprak zijn van een volledig beroepsleven te hebben naast mijn man, het was zelfs niet mogelijk om regelmatig mee te werken aan een krant.'*²¹¹ Hierdoor was ze minder aanwezig op het katholieke veld dan haar voornaamste tijdgenotes en gelijkgezinden.

De Leebeek is te contextualiseren in de overgang van de eerste naar de tweede 'feministische golf'. Ze was zowel actief in de 'dalperiode' als in het prille begin van de 'tweede feministische golf' vanaf het einde van de jaren 1960. Haar parcours maakte duidelijk dat het 'golfdenken' niet absoluut is. Enerzijds is De Leebeek een goed voorbeeld om aan te tonen dat er in de zogenaamde 'dalperiode' tussen de twee 'feministische golven' toch nog prominente figuren actief opkwamen voor de rechten van de vrouw. Op die manier wordt het discontinuïteitsdenken weerlegd en laat De Leebeeks publieke loopbaan zien dat er zich eerder een geleidelijke evolutie heeft voorgedaan dan echte schokgolven. Anderzijds zorgt de indeling in golven er wel voor dat ze gemakkelijk gepositioneerd kan worden tegenover de 'nieuwe vrouwenbeweging' op het einde van de jaren 1960 met de Dolle Mina's. De Leebeek behoorde eerder tot de minder activistische en traditionele feminisme.

---

²¹¹ *Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeek*, BRT, 1977, 35.

Zowel nationale en internationale intellectuele vrouwen als mannen waren met hun theorieën over diverse thema's leidraden voor de vorming van De Leebeecks opvattingen, zoals de visies van Maria Rosseels en Prof. Buytendyck. Ze wilde verder ook de brug slaan door die theorieën op een vulgariserende manier over te brengen naar het Vlaamse volk. De Leebeek was voornamelijk op lokaal niveau actief, gemeentelijk in het katholieke veld, waarbij haar visies het sterkste aanleunden met die van de progressieve katholieken en de christendemocraten. In de jaren 1960 was ze voornamelijk actief in de KHVA. Ze kon ook op internationaal vlak enige bekendheid vergaren door de vertaling van haar essay *Vrouw zijn: noodlot of keuze* naar het Duits en Italiaans, maar een grote media-aandacht ambieerde ze niet.

Om haar boodschap over te kunnen brengen naar haar doelpubliek had De Leebeek beroep gedaan op een verschillende communicatiemiddelen en methodes. Zo schreef ze artikels voor Vlaamse kranten en weekbladen, zoals *De Standaard* en *Libelle*, gaf ze les aan de KHVA en schreef ze enkele essayistische werken. De voornaamste mediakanalen waren ongetwijfeld de katholieke 'vrouwenverenigingen' en de Bond van Grote en Jonge Gezinnen. De Leebeek maakte zowel gebruik van hun ledenbladen, zoals *Dageraad* van de KAV, als van de studiedagen, waarop ze dan voordrachten kon geven.

De KAV, KVLV, CMBV en BGJG waren voor De Leebeek de ideale communicatiekanalen, omdat zij hetzelfde doelpubliek voor ogen hadden. Enerzijds sloten haar visies aan bij die van de katholieke 'vrouwenverenigingen', zoals de centrale positie van het christelijk gezin, en anderzijds wilde ze ook de vrouwen laten kennis maken met een andere standpunt dat juist niet overeenstemde met de visie van de vereniging zelf. Een voorbeeld daarvan zijn haar ideeën over de vrije beroepskeuze van de vrouw, die in de CMBV niet werden getolereerd. De Leebeek maakte gebruik van enkele retorische strategieën om haar betoog kracht bij te brengen, zoals de link die ze regelmatig legde met gebeurtenissen uit de eigen ervaring. Zo plaatste ze zich meer in de schoenen van haar publiek en kwam ze niet over als een alwetende autoriteit. Bovendien kon De Leebeek door middel van deze verenigingen zowel op regionaal als op Vlaams niveau communiceren met haar beoogde doelpubliek. Dit onderzoek heeft kunnen aantonen dat er duidelijk, gedurende haar loopbaan, een verruiming optrad in dat doelpubliek. In het begin was ze sterk toegespitst op het vrouwelijk publiek, vervat in de katholieke zuil. Later richtte ze zich

ook meer op mannen als doelpubliek en nam ze meer afstand van de katholieke verenigingen.

Haar boodschap zelf is op te delen in een feministische en een christelijke boodschap, waarbij enkele thema's steeds terugkeren in haar discours. Het onderscheid is niet altijd strikt te trekken, overlappingsen zijn ook terug te vinden. In eerste instantie bracht De Leebeeck een feministische boodschap, waarin ze de rechten van de vrouw in de maatschappij verdedigde en kritiek uitte op haar emancipatieproces. De Leebeeck had een uitgebreide visie op de ontwikkelingen van die vrouwenemancipatie met als voornaamste concept de 'persoonspromotie' van de vrouw, waarbij de vrouw zichzelf zichtbaar diende te maken in de maatschappij om haar verantwoordelijkheid als mens te realiseren. Dit sloot aan bij het 'personalisme' dat na de Tweede Wereldoorlog een onderdeel werd van de doctrine van de CVP. Voor De Leebeeck was die 'persoonspromotie' nog lang niet voltooid en ze benadrukte sterk de rol die de vrouw daar zelf in had. De ongehuwde vrouwen waren voor haar de belangrijkste 'stoottroepen' die het initiatief moesten nemen, om de weg uit het gezin en naar de maatschappij voor gehuwde vrouwen voor te bereiden.

Nadat de vrouw zichzelf zichtbaar had gemaakt in de maatschappij, was het belangrijk dat ze kon breken met het oude traditionele beeld aan de haard. Dit verdedigde De Leebeeck met een scherpe kritiek op het stereotype beeld van de vrouw dat in de mode en de reclame gevormd werd. Opvallend was dat ze sterk tegen de associatie van de vrouw met de lichamelijke seksualiteit in die media ging reageren. De Leebeeck ging nog een stap verder in navolging van Simone de Beauvoir en haar opmerkelijke stelling *on ne naît pas femme, on le devient*, waarbij voornamelijk haar afwijzing van het lichamenlijk determinisme van de vrouw om moeder te worden sterk overwegend was. Ze was een voorstander van anticonceptie, hoewel ze zich daar niet expliciet over uitdrukte. Ondanks haar uitgesproken mening over de keuze tot het moederschap, is er toch enige contradictie in haar boodschap hierover terug te vinden. Ze ging dit moederschap tot een zekere hoogte idealiseren, waarbij ze het probeerde te promoten als dé verrijking van de vrouw haar leven.

De Leebeecks visie op de emancipatie van de vrouw dient enigszins genuanceerd te worden. Het belang van de vrouw in de maatschappij verdedigde ze sterk, maar toch zal ze de rol van de man in die emancipatie niet afwijzen. Het voornaamste streefdoel in haar visie is de harmonische samenwerking tussen mannen en vrouwen, waarbij beide geslachten op dezelfde hoogte staan. Dit begon voor De Leebeeck in het gezin, de belangrijkste hoeksteen

van de samenleving. Daarna kon dit verder worden doorgevoerd in de maatschappij, te beginnen met een co-instructie van jongens en meisjes in het humanioraonderwijs. In de politieke samenwerking sprak De Leebeek bijvoorbeeld van een 'politek partnerschap' tussen man en vrouw. Hieruit kan worden afgeleid dat ze een gematigd feminisme verdedigde, waardoor ze brak met het typische beeld van de feministe als 'mannenhaatster'. In het begin van haar loopbaan praatte ze nog op een voorzichtige en omslachtige manier over deze onderwerpen, vanaf de jaren 1960 wordt haar visie op de vrouwenemancipatie directer. Ze kwam sneller tot de essentie van de zaak, maar een concreet programma was niet terug te vinden in haar teksten. De thema's, aansluitend bij haar feministische boodschap, zijn over haar hele loopbaan continue aanwezig.

In tweede instantie verkondigde De Leebeek een christelijke boodschap, die in tegenstelling tot haar feministisch opvattingen, wel een duidelijke evolutie doormaakte. In de jaren 1950 hechtte ze belang aan de traditionele christelijke waarden, vooral op het vlak van huwelijk en gezin. Het gezin was voor haar een kern van godsdienstigheid, waarbij vooral de moeder instond voor de godsdienstige opvoeding van de kinderen. Dit sluit aan bij de gangbare opvattingen van die tijd in het katholieke veld, die het gezin beschouwden als de hoeksteen van de samenleving. Ook op vlak van het huwelijk benadrukte ze sterk de sacramentele waarde en de verbintenis met God. Onder invloed van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) en de encycliciek *Humanae Vitae*, die daar later opvolgde, nam ze steeds meer afstand van die traditionele christelijke waarden en beseftte ze dat die waarden niet het allerbelangrijkste voorstelden. Het huwelijk werd voor haar nu een persoonlijke verbintenis tussen twee mensen uit liefde, waarbij de band met God niet meer aanwezig was. Ze bleef wel van mening dat seks enkel binnen het huwelijk paste. Het valt verder ook op dat wanneer De Leebeek meer afstand nam van die waarden, haar visie maatschappijkritischer werd tegenover de consumptiemaatschappij, die haar intrede deed in het begin van de jaren 1960. Het gezin was geen kern van godsdienstigheid meer maar een tegenpool van de 'moderne', koele en materialistische wereld. Later ging ze ook meer in op de emancipatie van de religieuze vrouwen, die ook een soort van 'stoottroepen' konden vormen om de emancipatie van de gehuwde vrouwen, ook in de kerk door te voeren. Dit sluit aan bij haar concept van de 'persoonspromotie' van de vrouw.

Ondanks dat de bronnen het onderzoek naar De Leebecks specifieke boodschap mogelijk hebben gemaakt, zijn er toch een aantal elementen die ze niet onthullen. Zo is het onmogelijk om het effect van De Leebecks ideeën in katholiek Vlaanderen te doorgronden aan de hand van deze bronnen. Er zijn praktisch geen kritieken op haar werken in het archief aanwezig, op enkele recensie na. Deze bevatten alleen een positieve beoordeling met weinig kritiek op De Leebecks visies. Hierbij sluit verder aan dat de visie van andere gelijkgezinde tijdgenotes op haar standpunten niet te bepalen is aan de hand van de bronnen. Er zijn maar enkele contacten bekend door briefwisseling, maar die bleven louter formeel, zonder enige vorm van discussie. Het is dus nadelig dat haar bronnen enkel in een persoonlijk archief zijn opgenomen, aangezien er dan maar één invalshoek is toegepast bij het samenstellen van het archieffonds. Hierdoor is de verbinding met de context moeilijker te maken.

Tot slot kan de hypothese, die er van uitgaat dat De Leebeek een 'christelijk feminisme' verdedigde, bevestigd worden. Ondanks haar afstandname van de christelijke waarden, sloot haar maatschappijkritiek nog aan met de gangbare houding in het katholieke veld tegenover de consumptiemaatschappij van de jaren 1960 en 1970. Hierdoor verschilde ze met de activistische generatie vanaf de jaren 1970. Door die afstand van de christelijke waarden in de loop van haar carrière lijkt het in eerste instantie dat haar feminisme enkel in het begin christelijk van aard was, omdat ze er toen meer de nadruk op legde. De Leebeek wilde meer pluralistisch zijn door, bijvoorbeeld haar doelpubliek te verruimen over de zuilen heen, maar toch bleef ze vervat in dat Vlaamse katholieke veld en bleef haar visie defacto, christelijk geïnspireerd.

BIBLIOGRAFIE

Bronnen

KADOC, Leuven, *archieffonds van Maria De Leebeeck, 1914-1984*.

DE LEEBEECK, M., *Vrouw zijn: noodlot of keuze*, Tielt, 1967.

Script van Kunstzaken: ten huize van Raf en Maria Renard-De Leebeeck, BRT, 1977.

Literatuur

BECK, R., 'Sigrid Undset and her novels on Medieval life', *Books abroad*, Vol. 24, nr. 1, 1950, 4-10.

BOUTELIGIER, S., *Penelope: constructie van vrouwelijkheid op de Vlaamse televisie 1955-1966: een analyse*, Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 2005.

CHRISTENS, R. en DE DECKER, A., *Vormingswerk in vrouwenhanden. Deel 2: de geschiedenis van de KAV voor de Tweede Wereldoorlog (1920-1940)*, Leuven, 1988.

CHRISTENS, R., 'CMBV in historisch perspectief', in VAN MOLLE, L., HEYRMAN, P., eds., *Vrouwenzaken/zakenvrouwen. Facetten van vrouwelijk zelfstandig ondernemerschap in Vlaanderen, 1800-2000*, Gent, 2001, 245-279.

CHRISTENS, R., 'Sociaal geëngageerd en ongehuwd. Sociale werksters in Vlaanderen in de jaren 1920-30', *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 4 (1998), 65-81.

CHRISTENS, R., 'Verkend verleden: kritische overzicht van de vrouwengeschiedenis 19de en 20ste eeuw in België', *Belgisch tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XXVII (1997), 5-37.

DE MAYER, J., 'Relatie en huwelijk in de moderne tijd (ca. 1800-1950). Kerkelijke standpunten en strategieën.' BURGGRAEVE, R., *Levensrituelen: het huwelijk*, Leuven, 2000.

DE METSENAERE, M., 'Veel geschiedenis, weinig geheugen? Over de belangstelling van Belgische contemporanisten voor de geschiedenis van feminisme en vrouwenbeweging sinds de jaren 1960', in M. DE METSENAERE e.a., *De tuin van heden: dertig jaar wetenschappelijk onderzoek over de hedendaagse Belgische samenleving*, Brussel, 2007.

DE WEERDT, D., *En de vrouwen?: vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België, 1830-1960*, 1980, Gent.

FLOUR, E., JACQUES, C. en MARISSAL, Cl. (dir. E. GUBIN en L. VAN MOLLE). *Bronnen voor de vrouwengeschiedenis in België. Repertorium van de feministische en vrouwenpers 1830-1994*, Brussel, 1994.

- FLOUR, E., *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België, 1830-2000*, Brussel, 2009.
- GUBIN, E., e.a., *Dictionnaire des femmes belges, XIXe et XXe siècles*, Brussel, 2006.
- HEYVAERT, M., *Nora Staels-Dompas en de emancipatie van de vrouw*, ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 2011.
- JOLIE-MULIER, R. 'De vrouw in het licht van een evoluerend mensbeeld', *Gids op Maatschappelijk Gebied*, 2 (1967), 107-130.
- KERTZER, D., en BARBAGLI, M., *Family life in the twentieth century*, Londen, 2003.
- KRITZMAN, D. L., 'Simon De Beauvoir, the paradoxical intellectual', *PMLA*, Vol. 123, nr. 1, 2009, 206-207.
- LAERMANS, R., 'Van traditioneel naar open huwelijk', in R. BURGGRAEVE, *Levensrituelen: het huwelijk*, Leuven, 2000.
- LATRE, B., *Strijd en inkeer: de kerk- en maatschappijkritische beweging in Vlaanderen 1958-1990*, Leuven, 2011.
- LUTGART, R., *De Boerinnenbond 1945-1971*, Ongepubliceerde licentiaatverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 1985.
- OFFEN, K., *European Feminisms, 1700-1950. A Political History*, Stanford, 2000.
- OSAER, A., 'De christelijke arbeidersvrouwenbeweging', in GERARD, E., *De christelijke arbeidersbeweging in België*, dl. 2, Leuven, 1991, 317-411.
- PRENEEL, M., *Het hoopvolste deel van ons volkslichaam: krachtlijnen van de CVP-gezinspolitiek, 1945-1965*, ongepubliceerde licentiaatverhandeling, Departement Geschiedenis, Katholieke Universiteit Leuven, 1994.
- REYMANANTS, G., 'Vrouweninvloed in het literaire veld. De medewerking van vrouwen aan katholieke Vlaamse tijdschriften, weekbladen en kranten (1900-1940)', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1 (2005), 139-147.
- SIMONTON, D., ed. *The Routledge history of women in Europe since 1700*, London, 2005.
- SMETS, I., *Maria Verstraeten en de Hogeschool voor vrouwen*, Leuven, 1991.
- STEVERLYNCK, C., *Als de ooievaar komt...: vrijen, trouwen en moeder worden in de twintigste eeuw*, Tielt, 2000.
- TROMMELMANS, W., *Vlaanderen vrijt! 50 jaar seks in Vlaanderen*, Antwerpen, 2006.

VAN ISEGHEM, E., *Historiek van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen: de voornaamste gezinspolitieke acties van de Bond van Grote en Jonge gezinnen van 1978 tot 1992*, Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 1995.

VAN MOLLE, L. en GUBIN, E., *Vrouw en Politiek in België*, Tielt, 1998.

VAN MOLLE, L., “‘Ik hèb geen man!’ Celibaat en echtscheiding tijdens het interbellum, vertogen en praktijken’, in J. KOK, *De levenskracht der bevolking*, Leuven, 2010, 385-414.

VAN MOLLE, L., ‘De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing’, *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 3 (2004), 359-397.

VAN ROKEGHEM, S., VERSHEVAL-VERVOORT, J., en AUBENAS, J., *Des femmes dans l’histoire en Belgique depuis 1830*, Brussel, 2006.

VERTONGEN, A., *Het thema van de vrouw in het essayistische en journalistieke werk van Maria Rosseels*, ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke universiteit Leuven, Departement Taal- en Letterkunde, 2011.